

Nynazistiske miljøer
En studie om tilslutnings- og exitprosessene

Tom Olsen

Mastergradsoppgave i sosialt arbeid

Det samfunnsvitenskaplige fakultet

Institutt for sosialfag

Universitetet i Stavanger

Høst 2010, vår 2011

MASTERSTUDIUM I SOSIALT ARBEID

MASTEROPPGAVE

SEMESTER: Høst 2010, vår 2011
(vår/høst – årstall)

FORFATTER: Tom Olsen

VEILEDER: Førsteamanuensis Jon V. Hugaas

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Norsk tittel: Nynazistiske miljøer – en studie om tilslutnings- og exitprosessene

Engelsk tittel: Neo-nazi groups – a study of the processes of joining and exiting

EMNEORD/STIKKORD: nynazisme, tilslutnings- og exitprosesser, reintegrering

ANTALL SIDER: 84

ANTALL ORD: 162 618

STAVANGER30. mai/2011.....
Dato/år

.....
Kandidatens underskrift

Hat er noe en person lærer å føle – det er ikke noe som ligger i genene. Jeg ble ikke født med hatet i meg. Jeg lærte det. Hvordan og hvorfor kan sikkert diskuteres, og det er klart at omstendigheter, meninger, følelser og negative opplevelser bidro til at mitt hat ble formet så sterkt at det til slutt tok over min personlighet. Men det befriende var at jeg også kunne lære at hatet ikke var en naturlig del av min person, og at jeg kunne velge det bort. Igjen var det erfaringer, kunnskap og opplevelser som hjalp meg å innse at det jeg hadde forfektet så sterkt, var feil. Den lærdommen tok jeg konsekvensen av, og belønningen er livet i gave.

Tom Kimmo Eiternes i boken *Bak nynazisme (2002)*.

Forord

Masteroppgaven i sosialt arbeid markerer slutten på mine studier ved Universitetet i Stavanger. Jeg har nå studert ved UiS i fem og et halvt år, her har jeg tatt min grunnutdannelse som sosionom, så et halvt år HMS før jeg tok fatt på mine masterstudier. Denne masteroppgaven er individuell og teller 50 studiepoeng. Jeg startet med oppgaven i oktober 2010, og har nå endelig fullført den etter en lang, hektisk, spennende og meget lærerik prosess.

Det er nå 14 år siden jeg trakk med ut av det nynazistiske miljøet, oppgaven er skrevet under navnet Tom Olsen, men jeg het før Tom Kimmo Eiternes. Det har av den grunn vært en ekstra lærerik oppgave å skrive og jeg har tilbrakt mye tid på refleksjoner rundt problemstillingen i forhold til meg selv og min egen historie. Det har vært et bevisst valg å ikke forske på min tilslutnings- og exitprosess, selv om jeg har gjort meg mange tanker også om det gjennom dette året.

Jeg vil benytte anledningen til å takke alle som har bidratt med råd, veiledning og informasjon til oppgaven. En spesiell takk rettes til mine 9 informanter, til deres sjenerøsitet og åpenhet. Ved å dele deres individuelle historier med meg dannet dere grunnlaget som muliggjorde denne studien. Likeledes vil jeg takke min veileder, professor Jon Hugaas ved UiS, for din gode veiledning og støtte underveis.

En stor takk vil jeg svært gjerne også gi til min kjære kone og medstudent på UiS, Stella. Du har vært en solid støttespiller under hele arbeidsprosessen, du har bidratt med tålmodighet, forståelse, støtte, motivasjon, kunnskap og gode råd under hele prosessen. Vi fant støtte i hverandre midtveis i den tyngste av alle stunder da vår kjære Xena, vår beste venn gjennom 10 fantastiske år, døde brått og uventet 10. desember 2010.

Tom Olsen

Sandnes, 30. mai 2011

Sammendrag

I dagens Norge er ikke nynazisme ansett som et samfunnsproblem i den forstand at det kan true demokratiet. Høyre radikale krefter er på fremmarsj i Europa og radikal islamisme blir stadig mer utbredt. Holdninger er i endring, og tatt vår historie i betraktning er det realistisk å anta at nynazistiske grupper og miljøer vil vokse frem igjen. Vi har et eksisterende miljø men det er i følge PST (Politiets sikkerhetstjeneste) begrenset i forhold til antall deltakere, miljøet ligger med brukket rygg og har ingen samlende lederfigur.

For å møte den antatte kommende fremveksten av både eksisterende og nye ekstreme bevegelser på ytterste høyre fløy, er det viktig med ny og inngående kjennskap til de bakenforliggende årsakene til selve tilslutningsprosessen. Er det sammenfallende likheter i bakgrunnen til de deltakende individene, jeg tenker da ut fra en hypotese om deprivasjon, som gjør at disse er mer utsatte til å tiltrekkes slike miljøer? Kan disse bakenforliggende årsakene og intensjonale motivasjonsfaktorene identifiseres for da å muliggjøre tidlig inngripen og forebygge individets tilslutning til slike miljøer? Økt forståelse og innsikt i motivasjonen for tilslutning vil slik jeg ser det også kunne danne et bedre grunnlag for inngripen og forebygging på et tidlig stadium. Disse to fokusområdene forenes derfor i min problemstilling:

Hvordan kan kunnskap om tilslutnings – og exitprosessen anvendes for å forebygge rekruttering til nynazistiske miljøer?

Oppgaven er begrenset til norske forhold, jeg vil fokusere på informanter og erfaringer gjort i nynazistiske miljøer i Norge. For å synliggjøre prosjektoppgavens aktualitet vil jeg innledningsvis presentere relevant bakgrunnsinformasjon. Dette inkluderer klargjøring av begreper som deprivasjon, nynazisme, tilslutningsprosess og forebygging, en beskrivelse av nynazismen i Norge, det forebyggende arbeidet som gjøres og nynazismens historie i Norge. Det er valgt en kvalitativ metode for innsamling av data til oppgaven. 9 personer er blitt intervjuet, samtlige har vært selverklærte nynazister(nasjonalsosialister) og tilbrakt 3 – 10 år i høyreekstreme miljøet på ulike tidspunkt mellom 1984 og 2007. Samtlige er i dag voksne,

etablerte mennesker som har et avklart forhold til og tar sterk avstand fra sitt tidligere miljø og ideologi. Empiriske funn blir deretter drøftet opp i mot teori og problemstilling.

Oppgaven sin problemstilling har gitt svar på og belyser mange forhold som kan relateres opp mot tilslutningsprosessene, analysen av intervjuene bekrefter til dels tidligere forskning og vil fremstå som supplerende og støttende opp om denne. En utvidelse av det vi allerede vet om emnet, samtidig som den gir visse indikasjoner på nye momenter. Jeg har ikke hatt som utgangspunkt å finne frem til genuint ny kunnskap, noe vi overhodet ikke har kjent til før. Hvis det var målet, vil en kanskje hevde at det var noe vel ambisiøst. De viktigste funn presenteres i det følgende:

- Samtlige av intervju objektene har elementer av deprivasjon i alvorlig eller mindre grad. Forskning viser at bakgrunn ofte er forskjellig i forhold til geografi og at forebyggende arbeid må tilpasses etter individ, tid og sted.
- Arbeid/skole/kurs og sosiale relasjoner, ny omgangskrets eller kjæreste fra utenfor miljøet, bidrar til at enkeltindivider trekker seg ut av miljøet.
- Politiets stadige forstyrrelser bidro til å forhindre at enkelt deltakere deltok i mer alvorlige kriminelle handlinger.
- POT /PST sine bekymringsamtaler har hatt en svært direkte medvirkning til informantens beslutning om å trekke seg ut av miljøet. Et interessant poeng i denne sammenheng er at samtlige har erkjent betydningen i eget tilfelle, men ikke hatt tro på at slike samtaler hadde betydning for så mange andre. I følge professor Tore Bjørgo ved Politihøgskolen foreligger ikke forskningsresultater på dette området fra tidligere (vedlegg A).
- Resultatene kan indikere at de presenterte tiltak i Regjeringens Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme (2010) vil kunne fungere, slik tidligere erfaringsbasert empiri viser, men at flere av punktene nok bør styrkes og bearbeides med ytterligere ressurser og tiltak.

Innholdsfortegnelse

Forord	IV
Sammendrag	V
1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Oppgavens oppbygning.....	4
2. Teori og annet forskningsmateriale	5
2.1 Sosialpsykologisk teori.....	5
2.1.1 Sosial identitet, gruppedannelse og tenkning.....	6
2.2 Sosialt arbeids teori.....	10
2.2.1 Sosialarbeiderens multifunksjonsrolle	11
2.3 Forskningsstatus – nynazisme i Norge	12
2.3.1 Nynazistenes fellestrekk- årsaksbildet	12
2.3.2 Hvorfor blir de nynazister?.....	16
2.4 Mottiltak – hva gjøres og hva har fungert?.....	17
2.4.1 Konfrontasjonsstrategi.....	17
2.4.2 Lokal diagnose og analyse	20
2.4.3 Situasjonell- og sosial forebyggingsstrategi	20
2.4.4 Exit håndbok og foreldrenettverksstrategi	22
2.4.5 Regjeringens handlingsplan og opplæring som forebyggingsstrategi.....	24
2.4.6 Politiet som faktor i det forebyggende arbeidet.....	26
2.5 Oppsummering av teori og forskningsstatus	27
3. Metode	28
3.1 Sentrale valg	29
3.1.1 Forskningsstrategi og undersøkelsesdesign	29
3.1.2 Kvalitativ metode	30
3.1.3 Hermeneutikk.....	31
3.1.4 Litteraturstudie.....	32
3.1.5 Datamaterial.....	32
3.2 Intervju	33
3.2.1 Valg av informanter	34
3.2.2 Etske problemstillinger	35
3.2.3 Forberedelse.....	36
3.2.4 Gjennomføring	37
3.2.5 Analyse	38
3.3 Sentrale elementer i forskningen	40

3.3.1 Validitet og reliabilitet	40
3.3.2 Er undersøkelsen generaliserbar?	41
3.4 Vurdering av metodevalg	41
4. Empiri – Presentasjon av funn	42
4.1 Bakenforliggende forklaringer til inntreden	42
4.1.1 Likeheter og årsaks forklaringer	42
4.1.2 Motiver og intensjonale forklaringer	43
4.2 Hva opplevdes som positivt i det nynazistiske miljøet?	44
4.2.1 Vennskap og tilhørighet	44
4.2.2 Politisk skoloring og ideologisk indoktrinering	45
4.2.3 Arena for utløp av aggresjon	46
4.3 Veien ut av miljøet	46
4.3.1 Egendefinerte exit faktorer	47
4.3.2 Konfrontasjonslinjen	47
4.3.3 Bekymringsamtale eller tilsvarende med lokalt politi eller PST	48
4.4 Hvor ble alt hatet av?	49
4.4.1 Arbeid, skole og nytt nettverks betydning	50
4.4.2 Kjærlighetsforholdenes betydning	50
5. Drøfting – diskusjon av funn	52
5.1. Årsaksforklaringer til tilslutningsprosessen	53
5.1.1 Foreldres holdninger går i arv eller bidrar til opprør	53
5.1.2 Konflikter i hjem og skole	55
5.1.3 Sosial klasse	56
5.1.4 ADHD og andre lidelsers betydning	58
5.2. Intensjonale forklaringer	59
5.2.1 Ideologi og politikk	59
5.2.2 Familie og farssubstitutter	60
5.2.3 Analyse ut fra kategorien beskyttelse og trygghet	61
5.3 Analyse ut fra kategoriseringen bekjempelsesstrategier	63
5.3.1 Konfrontasjonsstrategien	63
5.3.2 Situasjonell- og sosial forebyggingsstrategi	65
5.3.3 Foreldrenettverksgrupper	66
5.3.4 Politiets bekymringsamtaler	67
5.4. Opplevelser og etterlyste tiltak	69
5.4.1 Avstigmatiserende tiltak	70
5.4.2 En exit pakkelsning	72
6. Avslutning og konklusjon	73
Referanseliste	77

Vedlegg	81
A. Referat telefonsamtale med Tore Bjørgo ved Politihøgskolen	81
B. Intervjuguide	82
C. Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave	83

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Ny fremvekst av nynazisme er en sannsynlig hendelse. Erfaringer viser at nynazismen vokser frem med regelmessige mellomrom, det var en stor oppblomstring på 70 tallet, likeledes på 80 og 90 tallet, samt på 2000 tallet (Fangen, 2001, s. 75-104). Det er derfor naturlig å anta at det er en viss fare for at slike grupperinger på nytt kan gjenoppstå. Etersom dette er et gjentakende problem, så er det nødvendig med mer forskning på dette området for raskere og med bedre arbeidsredskaper, møte ny fremvekst og forhindre etablering av slike miljøer.

Endringer i det høyreekstreme miljøet skjer raskt. I regjeringens *Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme* som ble utgitt av Justis - og Politidepartementet i november 2010 (JPD 2010) blir det sagt at i dag ligger det høyreekstreme miljøet med brukket rygg og uten en klar, samlende lederfigur. Det redegjøres nærmere for dette i kapitlet "Åpen trusselvurdering 2010", der Politiets sikkerhetstjeneste (PST) slår fast at de høyreekstreme grupperingene i Norge anno 2010 fremstår som uorganiserte og svekkede (ibid., s. 8). PST påpeker at et generelt lavt aktivitetsnivå og svak rekruttering utgjør hovedårsakene til den begrensede veksten. Likeledes er det naturlig å sammenligne forholdene i Norge med Europa for øvrig. Med den kraftige fremveksten av høreradikale partier og høyreekstreme, nynazistiske grupperinger i Europa de siste årene, er det realistisk å anta at en ikke vil bli forskånet for en slik utvikling også her i Norge.

28.februar 2011 redegjorde PST for trusselvurderingen 2011. Der hevdes det at miljøet som i 2010 ble sagt å ligge nede i en bølgedal, nå er i ferd med å vokse frem på nytt (Brakkeli, Torgersen, Akerhaug & Ravndal, 2008). Med etablering av russiske nynazister på norsk jord, den anti islamistiske bevegelsen Norwegian Defence League (NDL) som er en avlegger av den anti-islamistiske organisasjonen English Defence League (EDL) og økt radikaliserings i ekstreme muslimske miljøer har summen av disse endingene fått alarmene til å gå hos Politiets Sikkerhetstjeneste. De frykter nå en reell fremvekst av disse miljøene med potensielle konflikter dem i mellom i fremtiden (Brakkeli, Torgersen, Akerhaug & Ravndal, 2008).

Det nynazistiske miljøet har vist seg å være svært overlevelsedyktig, på tross av sitt svært begrensede antall støttespillere. Det er viktig at vi som et åpent og demokratisk samfunn innehar mest mulig kunnskap og forståelse om emnet. For politimannen i gata, ansatte i barnevern og sosiale tjenester, NAV, kommunen og samfunnet som helhet er det essensielt å inneha det nødvendige kunnskapsgrunnlaget for å møte og bekjempe slike tanker og destruktive miljøer der de vokser frem. Samtidig må arbeidsmetodikken ha som formål at de individene som har latt seg forføre av dette kan rehabiliteres og inkluderes for igjen å ta del i samfunnet i ettertid(Fangen, 2001, s. 332-339).

1.2 Problemstilling

Gjentatte ganger har det nynazistiske miljøet vokst frem etter en periode i dvaletilstand, flere ganger har oppblomstringen kuliminert i voldshandlinger som dessverre har medført tap av liv, kort oppsummert med Hadelandsdrapene i 1981(Flakstad 2001) og det rasistiske rovmordet på Benjamin Hermansen i 2001(Flakstad 2001). I tiden mellom disse begivenhetene, har det vært mindre og noen mer alvorlige voldshendelser som har fulgt i kjølvannet av de nynazistiske gruppernes aktiviteter. I desember 2009 fokuserer nyhetsnettportalen Utrop på det etablerte, men også sterkt voksende nynazistiske miljøet i Kristiansand(Mendoza 2009).

Min hensikt med oppgaven blir å gå i dybden på og prøve å identifisere noen av de sentrale bakenforliggende årsakene til tilslutnings- og exitprosessene som medfører inn- og uttrekken i forhold til denne typen miljøer, for bedre å forstå motivasjonsfaktorene og dermed gi samfunnet enda bedre verktøy i sitt arbeid med å forebygge fremveksten. Oppgavens problemstilling blir da følgende:

Hvordan kan kunnskap om tilslutnings- og exit prosessen anvendes for å forebygge rekruttering til nynazistiske miljøer?

Med utgangspunkt i denne overordnede problemstillingen vil jeg som en del av besvarelsen også se nærmere på følgende underspørsmål:

- Hva sier forskningen om identitetsdannelse, gruppetenkning, tilslutningsprosessene og de bakenforliggende årsakene?
- Hva er blitt gjort for å bistå deltakere av et slikt miljø i exitprosessen?
- Hvilke forebyggende metoder har hatt best dokumentert virkning og kan disse på bakgrunn av informantenes opplysninger forbedres ytterligere?

Ut fra problemstillingen har jeg valgt å definere følgende begreper:

Tilslutningsprosessen, med dette mener jeg de prosessene som finner sted, de valg som gjøres, før og under inntreden til et nynazistisk miljø.

Exit- prosessen, med dette mener jeg de prosessene som finner sted, de valg som gjøres før og under den konkrete handlingen å trekke seg ut av et nynazistisk miljø (Bjørgero, Halhjem & Knudstad, 2001).

Nynazistiske miljø, er en felles betegnelse på alle ytterliggående grupperinger på ytterste høyre fløy i Norge og andre steder det er naturlig å sekundært sammenligne seg med. Om grupperingene selv kaller seg nasjonalistiske, om mediene kaller dem høyreekstreme er uvesentlig. Ofte ikler medlemmer av slike grupper seg nazistisk symbolikk, men de kaller seg nasjonalister. Å være nazist er svært stigmatiserende, dermed kaller de seg nasjonalister (Fangen, 2001, s. 190-191). Fangen finner begrepet nynazisme mest dekkende da de selv har tatt i bruk en stor del av nazismens komponenter.

1.3 Oppgavens oppbygning

Jeg skal her kort si noen ord om hvordan oppgaven er bygget opp.

Oppgavens innledning redegjør for oppgavens bakgrunn, valg av tema og problemstilling.

I teorikapittelet ser jeg på en del av den forskningen som er gjort på nynazisme. Det blir derfor naturlig ut fra oppgavens problemstilling å studere de identifiserte bakenforliggende årsakene til tilslutningen. Dette omfatter sosialt arbeidsteori, sosialidentitetsdannelse, gruppetenkning og tilhørighet. Det er utført en god del forskning på hvem nynazistene er og det foreligger utviklede metoder for bruk til bekjempelse av slike miljøer. Jeg vil redegjøre for de funn og teorier som foreligger. Videre vil jeg se på exit prosessene, dette blir igjen en naturlig oppfølging av problemstillingen. Ettersom forebyggende og bekjempende arbeid kan pågå kontinuerlig uavhengig av om personene er i en tilslutningsprosess, aktiv deltakende i miljøet, i exit prosessen eller i den påfølgende rehabiliteringsprosessen.

I metodekapitlet redegjør jeg for selve metodebegrepet. Dette vil her innledningsvis gis en kort introduksjon og deretter beskrives sentrale valg av metodeverktøy, kvalitative intervjuer og gjennomgang av generelle krav for gjennomføring av undersøkelser.

I empirikapittelet redegjør jeg for den forskningen jeg har fullført og de kvalitative funn jeg har gjort. Kombinert med presentasjon av disse vil jeg søke å forstå meningen bak funnene og presentere eventuelle mønstre i eget materiale.

Empirikapittelet blir etterfulgt av et inngående drøftingskapittel der spørsmålet om den kunnskapen jeg presenterte i empiridelen kan brukes eller er relevant i forebyggingshenseende.

2. Teori og annet forskningsmateriale

I dette kapitlet vil jeg se på den forskningen som er utført. Dette kapitlet utgjør oppgavens sekundærdata og forståelsehorisont som forklarer mitt ståsted i møte med informantene. Det blir derfor naturlig ut fra oppgavens problemstilling å studere de identifiserte bakenforliggende årsakene til tilslutningen. Det er utført omfattende forskning på dette området og jeg vil kort redegjøre for funn og teorier som foreligger. Videre vil jeg se på ungdom, gruppers sin identitetsdannelse og tenkning, samt på forebyggings- og exit-prosessene. Det er av flere årsaker interessant å se på hvilke forskning som er utført, funn som er gjort og kunnskap som foreligger på feltet. For ut fra det å se hvilke tiltak som er iverksatt tidligere og hvilken virkning disse har hatt. Sett ut fra det forskningsgrunnlaget som foreligger vil jeg også se på hvilken betydning dette har hatt på myndighetens tiltak i forhold til å forebygge ekstremisme. Det vil være naturlig, ut fra den teori og det forskningsmaterialet som foreligger, og på den bakgrunn vurdere de metodevalg som skal benyttes i oppgaven fremover. Disse vil på bakgrunn av det følgende som presenteres, bli belyst i kapittel 3.

2.1 Sosialpsykologisk teori

For å kunne forstå prosessene som former en nynazists sosiale identitet og selvbilde, hvorfor grupper dannes og hvordan deres gruppetenkning utvikler seg må vi se nærmere på sosialpsykologisk teori. Dette er den del av psykologien som omhandler det sosiale samspillet mellom mennesker, identitetsdannelse, gruppeidentitet og tenkning (Raaheim & Svartdal, s.a., avsnitt 1). Hvordan dette samspillet formes av verdier, holdninger, sosiale systemer og den aktuelle situasjon. Sosialidentitet kan kort defineres som hvem vi opplever samhörighet med eller den sosiale enheten som vi opplever å være en del av (Raaheim & Svartdal, s.a., avsnitt 1).

2.1.1 Sosial identitet, gruppedannelse og tenkning

Sosialidentitet, kategoriseringer, "oss og dem" disfunksjonen er som David Berrey skriver i innledningen i sin bok *Us and them - Understanding our tribal mind*, en del av den menneskelige natur (Berrey, 2005, s. 3). Av ulike motiveringsfaktorer identifiserer vi oss med ulike grupper, de med lik etnisk bakgrunn, hudfarge, religiøs overbevisning, at en er vegetarianere, homofil eller lesbisk, politisk engasjert i Fremskrittspartiet (Frp) eller Arbeiderpartiet (AP), arbeider- eller overklasse, krigsveteran eller fotballsupporter, osv. Vi lærer å kategoriserer fra tidlig barndom, vi motiveres av ønsket om viktig informasjon om personen vi møter og hva kategorien forteller oss om vedkommende (ibid., s. 67). Vi karakteriserer fremmede og benytter vår egen forutinntatte holdning i forhold til kategorien for å forstå den fremmede (ibid., s. 4). Å tilhøre en kategori mennesker, være del av en gruppe og analysere fremmede ut fra vår egen kategorisering er en del av det å være menneske (ibid., s. 4). Et vesentlig spørsmål er således hvorledes dannes det da grupper med aggressive mennesker som deler en sosial identitet der vold og diskriminering ovenfor "de andre" rettfærdiggjøres (Hillestad, 2008, s. 105-108).

Kathrine Fangen (2001, s. 133-135) påpeker at det ofte er flere negative faktorer som sammenfaller i nynazistenes tilfeller og som er en forklarende årsak for deres lokale inntreden og/eller gjengdannelse, dette støttes også opp om av andre forskere (Bjørge, Carlsson, Haaland, 2001, s. 72-77). Faktorer som mangel på materielle goder, mobbing, manglende fars figur og en opplevd urettferdighet i forhold til at andre får mer, kan bidra til en meget negativ utvikling (ibid., s. 72-77). Fangen referer til sosiologene Gudmund Hernes og Knut Knudsen som forklarer dette med at mennesker som stadig opplever motgang og i mindre grad oppnår goder enn grupper de sammenligner seg med, ofte blir mer fiendtlig innstilt ovenfor innvandrere (Fangen, 2001, s. 113-114).

Det er mange krevende utfordringer for unge i dag, noen oppdager dette når de ikke får ta del i den *vellykkede* verden mediene og reklamen presenterer. En sosiologisk forklaring på etableringen av gjenger og subkulturer, da i negativt fortegn, gis av Knut Halvorsen (2002) i sin bok *Sosiale problemer – En sosiologisk innføring*, som støtter opp om forskningen til Fangen (2001), Bjørge & Carlsson (1999) m.fl. Halvorsen (2002) påpeker at etableringen av

gjenger og subkulturer er et svar på at deltakerne har en opplevd følelse av å være mislykket, eksempelvis mobbeofre eller skoletaper. Halvorsen (2002) fremfører teorien om at dette kan være et resultat av kulturell inklusjon og strukturell eksklusjon. *Kulturell inklusjon* eksemplifiseres ved at et individ med *avvikende atferd* i forhold til samfunnet for øvrig lærer opp andre individer i samme *avvikende atferd*. *Strukturell eksklusjon* blir forklart med at en slik negativ atferd blir sterkere og mer fremtredende om dette skjer i familier der det gis lite sosialisering i samfunnets herskende normer og verdier (ibid., s. 219-223). Dette bekreftes i forhold til internasjonal forskning. Deaux, Dane & Wrightsman (1993), påpeker i boken *Social Psychology in the '90s* at voldelig atferd er noe et individ lærer seg av omgivelsene, gjennom omstendighetene under oppveksten, gjennom atferden til de som står individet nærmest, enten foreldrenes, de en pleier sosial omgang med eller gjengen. Den aggressive atferden gis næring og stimulering av omgivelsene (ibid., s. 257-258).

Willy Aagre påpeker i sin bok *Undomskunnskap – hverdagslivets kulturelle former* at forskning foretatt av Bourdieu viser at en forsterkende virkning på negativ atferd kommer fremstår hos ungdom fra hjem med en kombinasjon av faktorene lav økonomisk og kulturell kapital (Aagre, 2003, s. 60). Han hevder videre at Bourdieus forskning er overførbart til norske forhold da en stor nordisk undersøkelse som omfattet Norge, Sverige og Danmark viste at det er en tydelig sammenheng sosial klasse, prestasjoner og deltakelse på ulike arenaer. Spesielt gutter utmerket seg i undersøkelsen, da de var særs følsomme for den sosiale klasse bakgrunnen og hvilken effekt den hadde i deres allmennkulturelle orientering og skoleprestasjoner (ibid., s. 75-81). Slike subkulturer og grupper som nynazistene tilhører, tiltrekker seg ofte de som er sårbare, som mangler tilhørighet som gjerne er usikre og ensomme. Dette fordi de i utgangspunktet i tillegg til lav økonomisk og kulturell kapital også har hatt et svært begrenset sosialt nettverk. Manglet de fra før sosial kapital, så skaper de her sin egen sosiale kapital ved å søke sammen i et lukket sosialt nettverk (Hagan, Merken & Boehnke, 1995, s. 1035). Samme gruppe tiltrekker seg også de misfornøyde som gjennom sitt gruppemedlemskap kan oppleve å støte bort sin egen dårlige selvfølelse ved rette sin frustrasjon mot andre grupper av medmennesker, eksempelvis de med fremmedkulturell bakgrunn (Hillestad, 2008, s. 103-105).

Individets intellektuelle frihet og dets identitet kan i enkelte tilfeller erstattes med en såkalt *group-mind* og gjennom denne vi-følelsen mister enkeltmedlemmet sin egen identitet og selvkontroll i gruppesammenhenger (ibid., s. 105-106). En utvikler med andre ord en kollektiv identitet som da er *en* bestemt type av sosial identitet. Det forutsetter at gruppens medlemmer deler en felles forståelse av hvem "vi" er og ikke minst, hva som skiller dem fra andre grupper eller kategorier av personer i befolkningen forøvrig. Det blir et slags *kollektivt selv* og jo mer en nynazist eksempelvis engasjeres i et slikt kollektiv, jo sterkere vil vedkommende identifisere seg med og etter hvert akseptere gruppens verdier og normer (ibid., s. 105-106). Hvor farlige gruppen eller gruppens enkeltmedlemmer kan være for omgivelsene vil i stor grad variere av selve innholdet i gruppen, om den er stabil, dens idealer og formål. Men andre faktorer spiller også inn i hvorvidt enkeltindividene utvikler seg i en destruktiv retning, faktorer som ideologi, fanatisme og aggresjon (ibid., s. 104-107). *Thomasteoremet* kan brukes til å forklare forskjellsbehandling nynazistene utsetter ulike deler av befolkningen for: "If men define situations as real, they are real in their consequences." Dette betyr i praksis at det en nynazist oppfatter, ikke bare er hans virkelighet, men det blir også retningsgivende i forhold til hans konkrete atferd (Levin & Trost, 2005, s. 12-13).

Moderne gruppeforskning har ifølge Hillestad (2008, s. 106-107) avdekket at i det daglige livet, eller under det som oppfattes som vanlige omstendigheter, demmer enkeltindividets destruktive tendenser gjennom selvkontroll. Enkeltindivider kan altså under usedvanlige omstendigheter, gjennom deltakelse i en gruppe. Da i en eksempelvis nynazistisk gruppe, med identifiserte og/eller konstruerte *fiender* tilhørende andre grupper utføre voldshandlinger mot disse andre. Det kan være fremmedkulturelle innvandrere, personer, grupper eller organisasjoner på venstre fløy i norsk politikk, i en slik aggressiv gruppe kan disse til daglig undertrykte voldelige tendensene impulsivt få fritt spillerom (ibid., s. 107-108). En kan stille spørsmålet om drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i 2001 kan være et eksempel på en slik gruppeatferd?

En rekke gruppeinndelingsforsøk er gjennomført av forskere, sosialpsykologen Philip G. Zimbardo sitt velkjente fengselseksperiment ved Stanford universitetet i USA i 1971 (ibid., s. 102-104). I Zimbardo-eksperimentet ble en gruppe studenter som var nøye undersøkt og

klassifisert som mentalt friske og oppegående inndelt i to grupper der den ene skulle innta rollen som *innsatte*, den andre som *fangevoktere*. Eksperimentet måtte avbrytes etter bare seks dager da det hele kom totalt ut av kontroll. *Fangevokterne* skal i løpet av disse få dagene i universitetets kjeller ha utviklet regelrette sadistiske handlingsmønstre og begikk fysiske og psykiske overgrep mot de *innsatte* (ibid., s. 102-103). En rekonstruksjon av Zimbardos forsøk ble utført i 2001 av to engelske psykologer, Stephen D. Reicher og S. Alexander Haslam (ibid., s. 102-103), med et litt annet utgangspunkt. Deres konklusjon var at forskernes uttalte forventninger påvirket eksperimentdeltakernes handlingsmønster. Var forventningen at de skulle opptre autoritært, ja så kunne situasjonen raskt komme ut av kontroll (ibid., s. 102-103).

Historielæreren Ron Jones foretok kanskje det mest kjente eksperimentet på sine egne elever på Cubberley High School i California i 1967, med sitt eksperiment ville han bevise at demokratiske stater av i dag slettes ikke er immune mot fascistisk ideologi, og aggresjon og store motsetninger ble raskt resultatet (The Third Wave 2011). Liknende eksperimenter er siden gjennomført og bekrefter resultatene av samtlige overnevnte eksperimenter. Disse kan sees i direkte sammenheng med atferden til nynazistene, for som Hillestad (2008) påpeker, så kan det fremstå som vi alle har en underliggende tendens til både å diskriminere og hate medmennesker som oppfattes som annerledes eller å tilhøre en konkurrerende kategori. Dette er helt i tråd med forskerne Tajfels og Turners teori om gruppeidentitet, eller det de kaller *sosialidentitetsteori* (Hillestad, 2008, s. 116-117). De hevder at mennesker innehar en iboende trang for å fremheve seg selv, en forsøker å fremheve kvaliteten på ens egen gruppe og tilsvarende degradere og rakke ned på andre grupper. Gjerne på grunnlag av hudfarge og etnisitet. Altså en gruppetenkning basert på *etnosentrisme*, terminologi for favorisering av ens egen etniske gruppe. En nedvurderer *de andre*, ut-gruppen, de som ikke tilhører vi-gruppen (ibid., s. 115-117). Slik tankegang kan få fatale konsekvenser, slik historien har vist, gjentatte ganger. Hvis alle mennesker har slike iboende tendenser, der det store flertallet likevel ikke lar dem få utløp, så er nynazistene med alle sine farevariabler ekstra utsatte til nettopp å miste den undertrykkende evnen ved å utvikle en slik negativt ladet sosialidentitet.

2.2 Sosialt arbeids teori

Arbeid med stigmatiserte grupper er ofte ikke unntaket, men gjerne regelen for mange sosialarbeidere eller *sosionomer* som de kalles på norsk. Det være seg rusmisbrukere, psykiatrispasienter, innsatte eller nylig løslatte fra fengsel. Blant disse vil det kunne være nynazister. I møte med en tenkt nynazistisk klient vil sosialarbeideren, enten denne er ansatt i fengselet eller i et NAV kontor i nynazistens hjemstedskommune, derfor ha oppfølging av denne klienten. Sosialarbeideren vil få et sterkt møte med sine egne holdninger og kan oppleve følelser av avsky i forhold til enkelte sterkt stigmatiserte mennesker. Som eksempelvis en nynazist som kan bli sett på som en *uverdig trengende klient*, slik den forklares av Tine Egelund (referert i Järvinen & Mik-Meyer, 2008, s. 62-70), ettersom det for mange fremstår som selvpåført stigma (Fangen, 2001, s. 313). Som i alt sosialt arbeid, der ens egne holdninger utfordres, møte med en overgriper, en rusmisbruker osv, så skal sosialarbeideren opptre profesjonelt og verdig i møte med klienten. Uavhengig av klientens bakgrunn, så må sosialarbeideren *stille seg inn*, ansiktsuttrykk og holdninger kan lett identifiseres av klienten (Shulmann, 2003, s. 78-97). Sosialarbeideren har en unik rolle i denne settingen, som en uavhengig tredje part, og ikke sjelden har gode medmenneskelige relasjoner mellom den profesjonelle og klienten bidratt til endring. Det kan skje også her i denne sammenhengen. Sosialarbeideren med sine kommunikasjonsegenskaper har verdifulle evner å bidra med i endringsarbeid og motiveringssamtaler, men andre profesjonelle kan også ta denne rollen (Eiternes & Fangen, 2002, s. 192-196).

Multisystemisk behandling, forkortet til MST, er en etter hvert utbredt arbeidsmetode her i Norge og den er i dag svært tidsaktuell. Gjennom bruk av denne metoden kan sosialarbeidere gripe inn på et tidlig tidspunkt, og forskning utført både i Norge og USA bekrefter dens gode resultater (Svennæs 2009., avsnitt 4). Ungdommer i nynazistiske grupper og organisasjoner er svært unge og metoden samsvarer med og er beregnet på nettopp ungdom i deres aldersgruppe med deres type problematferd (Bufetat, s.a.). Metoden var ikke i bruk i Norge ved tidligere fremvekster av nynazistiske miljøer, da opplæringen av norske MST terapeuter først startet i 1999 (Hutchinson & Oltedal, 2003, s. 124-125). Det er ikke funnet noe faglitteratur som tyder på at MST som konkret arbeidsmetode er utprøvd i forhold til nynazistiske ungdomsgrupperinger.

Metoden ble for øvrig utviklet av professor Henggler og hans kollegaer i California (Multisystemic therapy, 2011). Metoden brukes på ungdom med særs alvorlig atferdsproblematikk, det være seg rus og/eller voldsproblematikk. Spesialiserte sosialarbeidere eller MST- terapeuter går gjennom en omfattende opplæring før de godkjennes som MST- terapeut. Etter ti års arbeid er den nå tilgjengelig i alle landets fylker og en tilgjengelig ressurs for landets barnevern (Bufetat, s.a.).

2.2.1 Sosialarbeiderens multifunksjonsrolle

Det hersker faglig enighet om at viktig kriminalforebyggende arbeid bygger på utjevning av ulikheter i samfunnet også kalt fattigdomsbekjempelse (JPD 2010). Sentrale arbeidsområder for kommunene og den nye arbeids- og velferdsetaten (NAV) er økt fokus på arbeidsdeltakelse, fritidsaktiviteter i nærområdet og verdige boliger for alle. Dette er nøkkel til rehabilitering og (re)integrering i samfunnet (Bjørge, Halhjem & Knudstad, 2001, s. 10). Sosiale tjenester og andre kommunale tjenester viste seg på 90-tallet å spille viktige roller sammen med statlige foretak som daværende Aetat i bekjempelse av nynazistiske miljøer. Satt inn i dagens kontekst vil derfor anta at sosialarbeideren i nye NAV, spille en viktig rolle i en kommune der et nynazistisk miljø på nytt blomstrer opp ettersom NAV gis svært mange ansvarsområder i JPD 2010.

NAV og dermed sosialarbeiderens rolle i forbindelse med JPD 2010 er anerkjent av myndighetene, derav også sosialarbeiderens rolle. Etaten ansvarliggjøres i eget tiltak(nr:28) i regjeringens Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme (Se nærmere beskrivelse om JPD 2010, kapittel 2.4.5). Den kommunale delen av NAV og spesielt sosiale tjenester vil være en viktig partner i arbeidet med å finne arbeidsmarkeds- og fritidstiltak da eksempelvis gjennom Kvalifiseringsprogrammet (KVP) og i en overgangsfase bistå med utgifter til leie av bolig slik sosialtjeneste loven åpner for. Kommunen kan etter hvert bidra ytterligere med start- lån hvis andre faktorer, som fast arbeid osv, er på plass. I JPD 2010, tiltak nr: 26 påpekes viktigheten av det å prioritere bolig i forhold til særs vanskeligstilte. At NAV er svært viktig i arbeidet mot ekstremisme blir gjentatte ganger synliggjort i handlingsplanen. En rekke nynazister opplever kortere eller lengre opphold i fengsel og det er kommunalt ansatte sosialarbeidere i NAV som følger dem opp. Viktigheten

av dette arbeidet er lagt inn som et eget tiltak i handlingsplanen, da JPD 2010s tiltak nr:23. Sosialarbeidere er involvert i mange ledd i dette arbeidet, som ansatte i fengselets sosialtjeneste, i barnevernet, som miljøterapeuter i skolene og på bakgrunn av handlingsplanen blir dette arbeidet ytterligere styrket og dermed deres rolle enda viktigere fremover (bl.a. Jfr. JPD 2010s tiltak nr:12). Dermed er sosialarbeiderens rolle tydelig i forhold til denne type problematikk.

2.3 Forskningsstatus – nynazisme i Norge

Det foreligger ingen mal på hvem som blir en nynazist. Det finnes ingen enkel bakgrunnsproblematikk som kan fungere som en varselklokke og gjøre samfunnet oppmerksom på en kommende nazirekrutt. Å bekjempe et slikt miljø når det først har fått fotfeste kan og vise seg å være problematisk, likeledes å motivere deltakerne til å forlate det. Dette dreier seg om sammensatte personer med ulike former for bakenforliggende årsaksforklaringer.

2.3.1 Nynazistenes fellestrekk- årsaksbildet

En forsøker alltid å gi en *forklaring* på et *fenomen* som har oppstått, oppblomstring av et nynazistisk miljø i en kommune må *forklares*. Det en da søker å gjøre, er å beskrive *hvorfor* dette kunne skje. I samfunnsvitenskapen er det to hovedtyper av forklaringer som benyttes, *årsaksforklaringer* som omtales her og *intensjonale forklaringer*, som omtales i punkt 2.3.2 (Karlsen, 2006, s. 12-14). På bakgrunn av forskningen og den kartlegging som er utført over de siste 20 årene er det identifisert en rekke likhetstrekk og årsaksforklaringer mellom nynazistiske miljøer på ulike steder i landet til ulike tidspunkt. Dette er viktig kunnskap og kan brukes i forebyggende arbeid i forhold til familier og enkeltpersoner i kommune som av ulike årsaker er kommet i kontakt med det offentlige. Enten det er NAV, sosiale tjenester, psykisk helse, barnevern, oppfølgingstjenesten osv. der det er mistanke om eller at denne problematikken er åpenbar.

Et fellestrekk blant nynazister har generelt manglende ambisjoner i forhold til egen utdanning - og arbeidskarriere (Fangen, 2001, s. 133-138). Det viser seg at mange nynazister allerede har en svært vanskelig historie bak seg når de trer inn i nazistenes rekker. I sin artikkel om 4 nynazisters livshistorier i *Samtiden* 1/2002 understreker Katrine Fangen at

ikke alle har vært mobbeofre eller mobbere. Ikke alle har vokst opp i splittede hjem med alkoholisme, men *manglende ambisjoner og fremtidsplaner* vedrørende videre utdanning og karriereønsker etter ungdomsskolen er et fellestrekk. Samtidig er det ikke slik at alle med slike trekk blir nynazister. Fangen forteller videre i artikkelen at et annet fellestrekk er deres følelse av å være *marginaliserte*, de føler seg utenfor. Uten at det kan tallfestes så er det en overrepresentasjon av unge gutter med kriminell bakgrunn, de har deltatt i småkriminelle gjenger og noen forteller at de har vært kjent i lokalmiljøet som "bøller". Medlemmene som rekrutteres er oftest unge, søkende mennesker. Som nynazister opplevde de å få etterlengtet respekt de ikke hadde fått på andre måter, her fant de kameratskap og verdier de følte seg hjemme med.

Mange nynazister kommer fra hjem med dårlig økonomi og dermed har de opplevd at de ikke har hatt tilgang til de samme materielle goder som andre norske gjennomsnittsbarn de har sammenlignet seg med. En god del forteller om hjem preget av omsorgssvikt, fraværende foreldre og manglende voksenkontakt (Bjørge, Carlsson, Haaland, 2001, s. 72-77).

Dette er også poengtert i en omfattende forskningsartikkel publisert i *Applied Psychology: An International Review*, nr:47 i 1998, s. 109-126. Forskerne Klaus Boehnke, John Hagan og Hans Merkens utgir sin rapport om *fare- og beskyttelsesfaktorer* i forhold til tilslutningsprosessen. Den bygger sterkt opp om den forskningen som er gjort i Norge og påpeker en rekke farefaktorer som er fremkommet her.

Arbeiderklassebakgrunn er en annen fellesnevner. Spørreundersøkelser viser at holdninger som rasisme og fordommer mot fremmedkulturelle innvandrere er mer vanlig i arbeiderklassen enn i andre sjikt av samfunnet. Fangen referer til sosiologene Gudmund Hernes og Knut Knudsen som forklarer dette med at mennesker som stadig opplever motgang og i mindre grad oppnår goder enn grupper de sammenligner seg med, ofte blir mer fiendtlig innstilt ovenfor innvandrere (Fangen, 2001, s. 113-114). Det viser seg at klassebakgrunnen og faktorer i nærmiljøet, som mangel på ressurser i form av fritidsklubber, aktivitets – og arbeidstilbud kan gjøre en inntreden i slike subkulturer mer sannsynlig enn om de har annen bakgrunn og ressurstilgjengelighet. Selv om arbeiderklassebakgrunn er

vanlig, er det likevel ikke alle i miljøet som har denne bakgrunnen, et unntak er Viking - gruppen, som i starten rekrutterte mange medlemmer fra typiske middelklasseområder som Nordstrand og Bekkelaget i Oslo (Bjørgero, 1997, s. 111). Bakgrunnsundersøkelser viser at en del av ungdommene også kommer fra ressurssterke hjem og der er selv ressurssterke. Det virker som disse ungdommene først og fremst representerer en gjennomtrekksgruppe, da de ofte bare er innom miljøet i en kort periode før de bryter ut (Bjørgero, Carlsson & Haaland, 2001, s. 72). Lav alder er i tillegg et gjennomgående trekk, miljøet er svært *ungdomspreget*.

Det har for øvrig også vist seg gjentatte ganger at et urovekkende høyt antall nynazister har nevrologiske diagnoser. *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*, forkortet ADHD, fremstår som den vanligste. Sammenhengen mellom ADHD og antisosial og kriminell atferd er godt dokumentert gjennom en lang rekke studier (Carlsson & von der Lippe, 1997, s. 40). Derfor er det ikke overraskende at andelen ungdommer med en *nevrologisk betinget skade* er fremtredende i voldelige ekstremistmiljøer. Hvis en i tillegg legger til andre, mer grunnleggende menneskelige faktorer normalmennesket klarer å kontrollere, ser en tydeligere hvilke kompliserte personligheter flere nynazister kan inneha. Hillestad påpeker i kapittelet "Hatets psykologi" (2008) at Freud mente at det kan fremstå som om vi som mennesker har en underliggende instinktuell aggresjon iboende i oss. Av kulturelle årsaker lar den seg undertrykke gjennom vår moralske bevissthet, våre normer, demokratiske og humanistiske verdier. Likeledes, under visse bestemte sosiale omstendigheter kan denne aggresjonen få utløp (ibid., s. 113). Nynazistiske miljøer, med sine allerede svært dårlig stilte deltakere, kan være en slik sosial omstendighet. Voldelig atferd og drap er dessverre ikke ukjente følger av nynazistisk aktivitet.

Forfatterne Carlsson og von der Lippe er av den oppfatning at det ikke er ideologi som er den forlokkende faktoren, men *ønsket om spenning og sterke opplevelser* (Carlsson & von der Lippe, 1999, s. 63). Ungdom med ADHD og andre nevrologiske lidelser har ofte vanskeligheter med å fungere i vanlige jevnaldersmiljø. De faller utenfor i skolesammenheng, frivillige organisasjoner og er ikke i stand til å nå opp i det frivillige foreningslivet. Foruten ADHD har flere *Tourettes syndrom* eller andre empatiforstyrrelser, dysleksi eller andre psykososiale problemer (ibid., s. 63).

Forskere påpeker at i tillegg til nevrologiske skader, har mange av nynazistene der en sammensatt problembakgrunn som kan forsterke problematikken. Flere av disse ungdommene vokser opp i hjem preget av *omsorgssvikt*, noen har vokst opp på barnevernsinstitusjoner og fosterhjem. Et flertall har vokst opp uten sin biologiske far og noen har vokst opp i hjem preget av *materiell fattigdom*. De fleste har klart seg dårlig på skolen og mange har vært mobbeofre. En enkelt slik risikofaktor øker risikoen for at ungdom utvikler en antisosial og voldelig atferd (Carlsson & Haaland, 2004, s. 39-40).

Hvor utsatte disse ungdommene i utgangspunktet er blir åpenbart når det kan konstateres at de aller fleste nynazistene ikke bare var utsatt for en, men to eller flere slike faktorer (Carlsson & Haaland, 2004, s. 39-40). Det er nettopp denne *oppbygningen av faktorer* som gir en stor sannsynlighet for at det vil utvikle seg problematferd. Allerede før disse ungdommene ble nynazister hadde de store atferdsproblemer og de benyttet seg av vold i sammenhenger utenfor det nynazistiske miljøet. I 2001 var det meste av nazimiljøet i Kristiansand gått i oppløsning, de som hadde forblitt i miljøet utgjorde det forskerne kalte *de frasortertes fellesskap* - dette var ungdom som hadde mislyktes på de viktigste institusjoner i samfunnet og som hadde få alternative vennskapsnettverk. De kom i hovedsak fra en norsk underklasse (ibid., s. 39-40).

En veldokumentert bakenforliggende årsaksforklaring til at noen ungdommer går inn i nynazistiske miljøer er de selv har opplevd det de oppfatter som en krenkelse, urettferdighet eller et overgrep. Disse opplevelsene kan være høyst reelle (Bjørø, Halhjem & Knudstad, 2001, s. 10). Noen har blitt utsatt for vold fra innvandrere gjenger, barneranere eller opplevd det de føler som forskjellsbehandling. Carlsson og von der Lippe dokumenterer nettopp i sin rapport fra 1997 at hovedårsaken til at det oppstod et voldelig og rasistisk ungdomsmiljø på Vennesla på begynnelsen av 1990 tallet var en slik negativ forskjellsbehandling. Marginaliserte bygdeungdommer fikk ikke de goder som ble tilbudt flyktninger som kom til bygda.

2.3.2 Hvorfor blir de nynazister?

Det overnevnte (punkt 2.3.1) årsaksbildet forklarer gir likevel ikke en fullstendig forståelse for *hvorfor* noen velger å gå inn i et nynazistisk miljø. Det er kompliserte prosesser og mange motiver der flere faktorer spiller inn. *Hvorfor* er en *intensjonell forklaring* eller formålsforklaring som det og kalles, som er den andre typen forklaring som brukes i samfunnsvitenskapen (Karlsen, 2006, s. 15-16). I motsetning til *årsaksforklaringer* som baserer seg på ytre, observerbare forhold, så forutsetter en *intensjonell forklaring* at forskeren har en har kjennskap til aktørens *indre forhold*. Altså hva aktøren, eller i denne besvarelsen, hva informantens egne oppfatninger er og slike indre forhold kan en kun få fra informanten selv. Så gjennom kvalitativ forskning håper jeg å kunne komplimentere forskningen med *grunner, hvorfor* de ønsket å bli en del av en nynazistisk gruppering. Ettersom informantene er handlende individer har samtlige hatt intensjoner bak sine handlinger, så for å finne ut hvorfor, må vi vite mer om deres *motiver, oppfatninger og grunner*. Slik vil vi kunne finne premissene som viser hvordan informanten i sin tid resonerte. Deretter kan vi se hvorfor vedkommende gjorde som han eller hun gjorde (ibid., s. 15-16).

I Voksne For Barns håndbok "Prosjekt Exit- sluttrapport – Ut av voldelige ungdomsgrupper" fra 2000 som ligger tilgjengelig på påpeker Tore Bjørge og hans medforfattere at ekstreme miljøer kan appellere til ungdommer med ulik bakgrunn og ballast. Det kan være kombinasjoner av motiver, slik Fangen(2001), Yngve Carlsson og Herman von der Lippe påpeker(1997). Forskerne generaliserer tilslutningen på følgende vis; ungdom går inn i slike miljøer fordi det oppfyller sterke behov. Dette dreier seg om grunnleggende behov de ikke får oppfylt i mer normale sammensetninger. I håndboken(2000) på side 15-16 redegjøres det utdypende for ti ulike motiver som anses å være sentrale i spørsmålet om hvorfor i forhold til tilslutningsprosessen. Uten å utdype dem oppsummeres punktene her:

1. Ideologi og politikk
2. provokasjon og sinne
3. Beskyttelse
4. Ungdom i drift

5. Spenningssøken
6. Vold, våpen og uniformer
7. Ungdomsopprør går til høyre
8. Familie- og farssubstitutter
9. Søken etter venner og fellesskap
10. Søken etter status og identitet

2.4 Mottiltak – hva gjøres og hva har fungert?

For bedre å forstå de erfaringer vi har gjort oss gjennom gjentatte ganger å forsøke å forhindre fremveksten av høyreekstreme miljøer er det viktig å analysere disse for slik å lage oss bedre arbeidsverktøy (Bjørgo, Halhjem & Knudstad, 2001, s. 10). Erfaringene gjort i Brumunddal, på Nordstrand, i Vennesla og i Kristiansand viser at med koordinerte tiltak iverksatt av ulike etater og resurspersoner i nærmiljøet så er det mulig å stoppe en slik oppblomstring (ibid., s. 10). Tid er ved enhver oppblomstring en viktig faktor. Med bakgrunn i de problemer som oppstår ved etablering av et høyreekstremt miljø i en gitt kommune, så er det viktig at kommuneledelsen fra starten av tar problematikken på alvor for så å handle raskt. Dette vil ha en stor forebyggende effekt da det kan bidra til å forhindre nyrekruttering til miljøet og redusere faren for at det oppstår konflikter mellom enkeltindivider eller grupper som kan forårsake fremtidige voldelige sammenstøt (ibid., s. 10). Likeledes påpeker Bjørgo og Carlsson at det som fungerer i en by eller bygd ikke nødvendigvis lar seg automatisk overføre til neste (Bjørgo & Carlsson, 2005, s. 87-93). De bakenforliggende årsakene til nynazistisk fremvekst i et lokalmiljø kan være svært ulike.

2.4.1 Konfrontasjonsstrategi

Det er hersker svært ulike oppfatninger av hvordan en skal møte nynazister, både som enkeltpersoner og som gruppe. Fagfolk og ideologisk motstandere, for eksempel Blitz, har ofte ulikt syn (Fangen, 2001, s. 320). Konfrontasjonsstrategien er mange antirasisters førstevalg, av den grunn er det viktig å redegjøre kort for strategien og forskernes vurdering av den. Fangen fremhever i *En bok om nynazister* viktigheten av dialog (Fangen, 2001, s. 321). Som Bjørgo og Carlsson (1999) peker på er det svært motstridende holdningene som

preger store deler av den antirasistiske bevegelsen og den akademiske forskningstradisjonen (Fangen, 2001, s. 320).

Forskere mener at å konfrontere nynazister med vold, trusler, sosial fordømmelse og en sterk stempling eller stigmatisering av enkeltpersoner kan virke både forsterkende på gruppesamholdet i en nynazistisk gruppering. Videre er det frykt for at volden kan eskalere. Man skal trø varsom med kollektiv fordømmelse og sosial isolering (Fangen, 2001, s. 325). Likeledes påpeker hun at en klar markering fra lokalsamfunnet mot dem som utfører vold og trakassering er nødvendig. Det er da handlingene som skal fordømmes, ikke enkelt individet.

Bjørge identifiserer denne strategien som en pushfaktor, med det mener han at det er en faktor som kan virke demotiverende og viser da til negative sosiale reaksjoner (Bjørge, 1997, s. 216). Andre eksempler på pushfaktorer er sosial isolasjon, straffeforfølgelse samt trakassering og vold fra militante antirasister. Strategien med vold og trakassering kalles "konfrontasjonsstrategi" eller "militant strategi". Den går som nevnt ovenfor, ut på direkte å konfrontere nynazister fysisk, om nødvendig, med bruk av vold, for å forhindre dem i å samles (Bjørge & Carlsson, 1999, s. 236). Blitz, Internasjonale Sosialister og den militante grupperingen Antifascistisk Aksjon benytter seg aktivt av denne strategien. Ved å massemobilisere, derav å vise makt og styrke i antall, ønsker antirasistene å ydmyke nynazistene ved å vise at de er mange og sterke, mens nynazistene, er få og svake (Fangen, 2001, s. 319-322). Disse militante antirasistene mener at dersom en person kler seg opp med nazistisk symbolikk og bifaller og støtter opp om nazistisk ideologi skal denne settes utenfor det moralske fellesskapet samfunnsmedlemmene for øvrig er en del av (Fangen, 2001, s. 319-321). De skal med andre ord umenneskeliggjøres. Katrine Fangen (2001, s. 320) skriver i *En bok om nynazister* at i *Antifascistisk håndbok* står det skrevet at nynazister kontinuerlig må møtes med fornærmelser, spytteklyser, slag og trakassering. Tankegangen bak denne strategien er å forhindre nynazistene fysisk i å operere fritt. Strategien har også andre elementer i seg, ved at nynazistene registreres, så avbildes og uthenges offentlig med navn. Målet med slike handlinger er å *stigmatisere og marginalisere* den enkelte nynazist sosialt (ibid., s. 320-22).

Erwin Goffman påpeker i sin bok *Stigma* (1968/2000, s. 72-74) at folks negative holdninger i forhold til de stigmatiserte ofte vedvarer. Kraftig stigmatisering kan kanskje skremme noen fra deltakelse i nynazistiske grupperinger, det vedvarende stigma kan således fungere som ønsket, men Fangen påpeker at dette kan ha motsatt effekt å bidra til mer ytterliggående aktivitet og holdninger fra de allerede sterkt stigmatiserte (Fangen, 2001, s. 326).

Erfaringer fra både Brumunddal og Vennesla viser at en motsatt strategi, integrasjon og ansvarliggjøring, fungerte. Der enkeltpersonenes handlinger fordømmes, men ikke personen og der vedkommende tilbys arbeid og reintegrering etter for eksempel fengselsopphold (Fangen, 2001, s. 325-237). Videre viser erfaringer fra Nordstrand at liknende strategier fungerte svært godt.

De som fronter en konfrontasjonsstrategi finnes ofte i svært venstreekstremistiske og militante antirasistiske miljøer som preges av syn som "En gang nazist, alltid nazist", andre slagord er "Nazister skal moses til medister" (Fangen, 2001, s. 320). Forskning utført av både Bjørge & Carlsson (1999) og Fangen (2001) dokumenterer at så ikke er tilfellet. Fangen m.fl. støtter seg på internasjonale forskere, som sosiologen Paul Gilroy. Fangen (2001) viderefremmer Gilroys kritikk av de militante antirasistenes standpunkt om at rasismen skal knuses, settes opp mot det å passivt sitte og se den utfolde seg (Fangen, 2001, s. 322-323). Fangen (2001) påpeker også at sosiologen Roger Hewitt er også skeptisk til antirasister som bruker konfrontasjon som kampmiddel. Gilroy spør om hvem skal foreta denne kjeppjagingen av nynazistene? Hvor skal disse menneskene som sparkes ut fra det sosiale fellesskapet relokalisere seg? Fangen konkluderer kort med at "Ved å hate de som hater bidrar de til at voldsspiralen opprettholdes" (Fangen, 2001, s. 323).

Sett i lys av sosialidentitets teori og utviklingen av gruppeidentitet er en slik konfrontasjonsstrategi ikke rett retning da nynazistiske grupper er sammensatt av svært ulike personligheter med høyst ulike motiver for sin delaktighet i grupperingen. En sterkt fordømmende konfrontasjonsstrategi vil bidra til økt samhold internt i gruppen samtidig som den kan legge forholdene til rette for at mindre radikale deltakere utvikler mer ekstremistisk oppførsel (Fangen, 2001, s. 322-325).

2.4.2 Lokal diagnose og analyse

En forutsetning for effektivt å kunne gripe inn og forebygge i en hver situasjon er kunnskap. Dette fremheves av Bjørgo og Carlsson(1999) som bruker begrepene erfaringsbasert kunnskap. Denne er innhentet gjennom mange års erfaringer i forhold til denne problematikken flere steder i landet. I sin NUPI rapport fra juli 2005 oppsummeres det 12 hovedpunkter som ikke er en komplett liste, men som kan tilpasses ut fra de lokalt rådende omstendighetene (Bjørgo & Carlsson, 2005, s. 90). Disse punktene omfatter kunnskapsinnhentning, en analyse av den lokale situasjonen, for slik å kunne diagnostisere problemet og deretter iverksette de nødvendige tiltak.

Formålet med en slik kartlegging som overnevnte er å kunne treffe de riktige beslutningene, iverksette de riktige tiltakene mot de rette individene. Dette øker sjansen for at tiltakene faktisk har en reell effekt (Bjørgo & Carlsson, 2005, s. 93). Dette kan enkelt eksemplifiseres: I noen lokalsamfunn har det vist seg at sysselsetting har utradert miljøene. Likevel kan ikke en type tiltak overføres direkte, i et nytt nærmiljø er gjerne ikke arbeidsledighet et problem. Å innføre holdningskampanjer i en ungdomsskole er ikke rette tiltaket om deltakerne i miljøet er yngre, eldre eller individer som har droppet ut av skolegangen. Å iverksette styrkede undervisningskampanjer om jødehat, jødeutryddelsen og Hitlers regime er ikke riktig om problemet er konflikt med fremmedkulturelle. Tiltakene må utføres i forhold til hva som er de bakenforliggende årsakene, derfor er det behov for lokale bidragsytere med lokal innsikt (ibid., s. 93).

2.4.3 Situasjonell- og sosial forebyggingsstrategi

Visse strategier eller kombinasjoner av strategier har vist seg å fungere. Situasjonell forebygging ble brukt i Kristiansand med stor suksess i forhold til ungdom og bæring av våpen (Bjørgo, Carlsson & Haaland, 2001, s. 152). Nynazistene med sin uniformering var lette for politiet å identifisere. Det ble konsekvent gitt kr 2000 i bot til dem så ble tatt med kniv. Det ble etter hvert en for stor økonomisk kostnad for dem, og de begynte å legge igjen knivene sine hjemme.

Den sosiale forebyggingsstrategien fokuserer da på de faktorene som kan medvirke til at en person kan utvikle seg til å bli kriminell (Bjørgo & Carlsson, 1999, s. 141). Det er viktig å identifisere og påvirke disse faktorene, og dermed forhindre at personer i risikozonen faktisk blir kriminelle.

Ronald V.G. Clarke er en av pionerene på dette området og han er ifølge Bjørgo og Carlsson imot en kombinasjonsbruk av disse to forebyggingsstrategiene. Slik han ser det, så har disse to retninger helt ulikt grunnsyn på kriminalitet(1999, s. 152), i følge Clarke vil dette i enkelte tilfeller lede til store uenigheter mellom de organ som på hver sin side støtter en strategi. Dette vil kunne vanskeliggjøre et nødvendig samarbeid. Clarke frykter også de økonomiske konsekvensene av en blandingsstrategi da han hevder at de sosiale strategiene, på grunn av sine økonomisk mer kostbare tiltak, vil "kvele" de situasjonelle (ibid., s. 152).

Selv argumenterer Bjørgo og Carlsson for en slik kombinasjon ettersom de mener at sett i forhold til forebygging av rasistiske ungdomsmiljøer, er det viktig at lokalbefolkningen der miljøet opererer tydelig markerer sin motstand og avsky til de handlinger miljøet utfører(1999, s. 152). Bjørgo og Carlsson (1999) påpeker at manglende reaksjoner fra lokalbefolkningen for nynazister, kan tyde på en form for aksept og støtteerklæring. Samfunnet må sette grenser ved å straffeforfølge vold og rasistisk trakassering, men samtidig vil ikke straffereaksjoner alene gjøre nynazistene mindre farlige. Et ensidig fokus på "nulltoleranse" kan føre til at nynazister i økende grad vender sin aggresjon også mot myndighetene, slik vi har sett i Sverige. Fordømmelse har også i stor grad vært benyttet som strategi i kampen mot nynazistenes vold og trakassering, å vende ryggen til, eller mer generelt å demonstrere, har vært den folkelige veien å gå i kampen mot rasismen. Demonstrasjonen etter det rasistiske drapet i Norge i januar 2001, var en bred massemonstring(Skomakerstuen 2011). Slike massedemonstrasjoner er viktige fordi de bidrar til at de som står der sammen føler at de er mange som vil bekjempe rasismen, og at de som har blitt utsatt for rasisme føler det som en støtte. Sosialantropologen Tore Bjørgo påpeker at antirasistiske massedemonstrasjoner isolert sett ikke forhindrer at noen går inn eller ut av det nynazistiske miljøet (Bjørgo, 1997, s. 231 - 246). For å oppnå dette, er andre mer individuelt rettede tiltak som fokuserer på sosiale faktorer og behov som motiverer

ungdommene til enten å holde seg borte fra eller trekke seg ut av slike miljøer, mer effektive (Fangen, 2001, s. 325).

Bjørgo og Carlsson (1999) påpeker med dette en vanskelig balansegang i forhold til hvordan en best kan forebygge og bekjempe slike miljø. De fremmer det synet om at en må operere på flere arenaer samtidig. I en situasjon der det utføres uformell og formell kontroll ved avstandstaging og strafferettslige følger bør det samkjøres med tiltak som forsøker å reintegrere de nynazistiske ungdommene i lokalsamfunnet igjen. For at en slik integrering skal kunne skje, må det være en kombinasjon av situasjonell- og sosial forebyggingsstrategi.

2.4.4 Exit håndbok og foreldrenettverksstrategi

Exit begynte med at forsker Tore Bjørgo i 1995 ble kontaktet av flere bekymrede foreldre etter en storaksjon mot det nynazistiske miljøet i Oslo (Prosjekt Exit, 2000, s. 2). Dette medførte tett samarbeid med Bjørgo og Manglerud Politidistrikt, spesielt i forhold til etableringen av Viking på Nordstrand. I 1997 ble Exit prosjektet etablert ved hjelp av organisasjonen Voksne For Barn. Prosjektet hadde tre hovedfokus områder (Bjørgo & Carlsson, 2005, s. 67):

1. Støtte og hjelp til unge mennesker som ønsket å trekke seg ut av rasistiske eller andre voldelige grupperinger.
2. Yte støtte til foreldre med barn i rasistiske eller voldelige grupperinger. Metoden som ble benyttet var bistand til etablering av lokale familienettverk.
3. Utvikle og formidle kunnskap og metoder til profesjoner som arbeider med ungdom tilknyttet voldelige miljøer.

Som en følge av Exit prosjektet kom det i ettertid en sluttrapport der prosjektet ble gjennomgått og resultatene analysert. Det ble også produsert en håndbok som nevnt i kapittel 2.3.2. Denne tilbys i dag av Voksne For Barn og heter *Exit Sluttrapport – Ut av voldelige ungdomsgrupper* fra 2000. Håndboken byr på en rekke anbefalinger i forhold til hvordan en best, ut fra forfatterens vurdering, kan arbeide for å stoppe en negativ utvikling i

forhold til etablering av voldelige gjenger og ekstremist miljøer. Denne håndboken er ment som et hjelpemiddel for kommunene, den gir en kortfattet oppsummering av kunnskaper, erfaringer og metoder som er resultater av forskningsprosjektet. Den viser til erfaringer fra lokalt arbeid med foreldre og ungdom i- eller på vei ut av ekstreme grupper(Exit sluttrapport, 2000, s. 47). En mer omfattende presentasjon av materialet i håndboken finnes Tore Bjørge og Yngve Carlsson sin bok: *Vold, rasisme og ungdomsgjenger: Forebygging og bekjempelse* fra 1999. Den beskriver inngående hva kommune, politi og sivilsamfunnet for øvrig kan foreta seg i forhold til rasistiske/nynazistiske miljøer. Boken brukes som lærebok ved universiteter og høyskoler, og benyttes om ressursbok for fagmiljøer nasjonalt som er representert gjennom de lokale etatene som er relevante i forhold til dette (Exit sluttrapport, 2000, s. 47).

Etableringen av Exit sine foreldrenettverksgrupper har vist seg å være en vellykket arbeidsmetode og derfor nødvendig å introdusere(Exit sluttrapport, 2000, s. 52). Det viser seg at voldelige ekstremistgrupper i stor grad rekrutterer sine medlemmer og sympatisører i *tenåringsalder*. Foreldre til ungdommer som er en del av et slikt miljø opplever det ofte som svært belastende og stigmatiserende for barnet, men og for familien som helhet. Mange har behov for å snakke med noen om dette og det å benytte sin ordinære sosiale omgangskrets til dette formål er ofte vanskelig. Behovet for å ha samtalepartnere er like sterkt, men det kreves en annen arena. Da er et lukket forum med andre foreldre i en tilsvarende situasjon en mulighet (Bjørge & Carlsson, 2005, s. 67). Her kan de møtes i trygghet, åpent diskutere sin situasjon og de problemene barnas tilknytning til ekstremistgruppen medfører. Hvilke spørsmål angående restriksjoner de kan legge på barnas frihet, atferd og omgangskrets er godt å luften i plenum. Tanker om felles samkjøring av reaksjoner gir den enkelte styrke i å vite at en er en del av et fellesskap som står sammen om reaksjonsmetoden. Likeledes spørsmålet om hvordan de skal unngå at deres reaksjoner i forhold til barna, eventuelle sanksjoner som foreldre og foresatte iverksetter. At disse ikke medvirker til at de skyver barna fra seg.

I dette forumet kan foreldre i tillegg utveksle informasjon og få en bredere, felles forståelse av hva som rører seg i miljøet barnet er en del av. Denne kunnskapsbasen kan utfylles ved at foreldregruppene innhenter ressurspersoner utenfra, for eksempel politi, forskere eller

avhoppere fra tilsvarende miljø. På Nordstrand i Oslo og i Kristiansand er erfaringene med slike foreldregrupper svært gode. De opererte gjennom flere år fra midten av 1990-tallet, da antallet høyreekstreme miljøer var høyt og medlemmene svært aktive (Bjørngo & Carlsson, 2005, s. 68). Gruppene ble drevet på ulikt vis, foreldrenes resurser og bakgrunn kunne medføre ulike driftsmodeller. Grupper bestående av resurssvake foreldre, gjerne med ulike familiære problemer ble drevet av representanter for kommunen, bydelen eller av en frivillig organisasjon som Voksne for Barn. I andre tilfeller ble gruppen drevet av foreldrene selv, disse bestod ofte av resurssterke voksne.

2.4.5 Regjeringens handlingsplan og opplæring som forebyggingsstrategi

Internasjonal og nasjonal forskning sammen med empirisk erfaringsgrunnlag som er tilegnet over tid, danner grunnlaget for den nåværende strategien som benyttes av myndighetene i kampen mot ekstremisme. I november 2010 la justisminister Knut Storberget frem regjeringens strategi: *Felles trygghet - felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme* (JPD 2010). Dette dokumentet definerer myndighetens strategi og representerer den sittende regjeringens arbeidsmetodikk i forhold til tema i denne oppgaven er det nødvendig å se nærmere på den.

Planen omhandler ikke utelukkende forebyggende arbeid i forhold til nynazistiske grupper, den omfatter hele spekteret av normalsamfunnets oppfatning av ekstreme miljøer. Det være seg høyre og venstreekstremistiske grupper, men også i forhold til islamske ekstremister, som er oppvokst her og som ifølge Storberget er, håndteringsmessig, særlig utfordrende (JPD 2010).

Det empiriske grunnlaget for handlingsplanen baserer seg i stor grad på arbeidet som er gjort i de nordiske land, samt Tyskland og Nederland der man med stor grad av suksess har arbeidet mot høyreekstreme miljøer for å få deltakerne ut av disse grupperingene. Forskere ser på bakgrunn av arbeidet gjort mot ulike ekstreme miljøer i flere land at det likevel er tydelige likhetstrekk mellom de ulike ekstremistmiljøene og fremhever at radikaliserings kan skje innen enhver politisk retning og ideologi (JPD 2010).

I Storbergets handlingsplan punkt 4.2 (JPD 2010) redegjøres det for utdannelsesinstitusjonenes roller og betydning. Opplæringssektorens rolle i forhold til forebyggende arbeid er viktig. Arbeidet med å fremme inkludering av alle elever er en av skolens primære oppgave. Fullført skolegang sikrer deltakelse i arbeidslivet som igjen bidrar til å sikre inkludering og tilhørighet til samfunnet. Dette forhindrer marginalisering, som i verste fall kan medføre en utvikling i retning av radikaliserings og ekstremisme.

Erfaringer viser at de fleste som blir radikalisert er relativt unge personer. Skolen kan derfor arbeide systematisk og helhetlig for å fange opp og forebygge uønskede holdninger og radikaliserings. Skolens rolle er blant annet å bidra til at alle elevene får utviklet en evne til å forstå demokratiets, dets betydning og enkeltelevenes deltakelse i det. Ved at elevene lærer å omgås hverandre med respekt, utvikle kulturell forståelse, etisk og sosial kompetanse vil det i seg selv bidra til en effektiv forebygging av radikaliserings. Skolen har ifølge Bjørge og Carlsson, som primæroppgave å utvikle holdninger, kunnskap og verdier hos barn og ungdom. Dette på et tidspunkt i unges liv der grunnleggende holdninger og verdier dannes (Bjørge & Carlsson, 1999, s. 183). Forfatterne påpeker at resultatet av en rekke undersøkelser er entydige: utdanning generelt er den sterkeste enkeltfaktoren som kan forebygge fremmedfiendtlige holdninger og handlinger.

Skolen skal arbeide systematisk mot rasisme, antisemittisme og diskriminering. Regjeringen har i følge handlingsplanen (JPD 2010), satt ned en arbeidsgruppe for å se nærmere på hva skolen og hva mer skoleverket konkret kan gjøre i forhold til forebygging av ekstremisme og radikaliserings. Den skal se på mulighetene for samarbeid med foreldre om formingen av barns verdier og holdninger. Skolens redskaper for å avdekke uønskete holdninger og atferd blant elever og lærere skal gjennomgås (JPD 2010).

Når en besitter kunnskap som bekrefter at svært mange av de unge høyreekstreme, har eller har hatt problematisk skolegang så er dette en arena det må arbeides på. (Bjørge & Carlsson, 1999, s. 183) påpeker at skolen har sentrale roller både i forhold til *primær-, sekundær- og tertiærforebygging*.

2.4.6 Politiet som faktor i det forebyggende arbeidet

Det har vist seg siden arrestasjonene i Oslo tilbake i 1995 som utløste etableringen av Exit prosjektet to år senere, at politiets rolle er viktig (JPD 2010). Som aktør i forhold til å forebygge kriminelle handlinger, er situasjonell forebyggingsstrategi en vesentlig benyttet politimetode. Gjennom årene er det etablert en rekke *tverretatlige samarbeidsfora* og metodebruk for å gripe inn på et tidlig tidspunkt både i forhold til nynazistiske grupper, andre voldelige gjenger og kriminelle ungdomsmiljøer generelt (JPD 2010). Det er dannet kommunale politiråd der den lokale ledelsen av politiet utvikler strategisk samarbeid i forhold til kriminalitetsforebyggende arbeid. En har dannet Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak, kalt SLT som organiserer et forpliktende kriminalitetsforebyggende samarbeid mellom ulike etater og aktører lokalt. Politiet har i tillegg sin egen arbeidsmetode Problemorientert Politiarbeid, forkortet til POP. Dette er en kunnskapsbasert arbeidsmetode politiet benytter seg av i forebyggende arbeid rettet mot barn og ungdom (JPD 2010).

2.5 Oppsummering av teori og forskningsstatus

I dette kapitlet har jeg definert hva som ligger i begrepet *sosial identitet*, videre har jeg redegjort for hvordan nynazister samles i grupperinger, der de motiveres av felles verdensanskuelse og kategorisering av mennesker. De representerer en "oss og dem" tenkning. Videre har jeg sett på årsakene til denne tankegangen og relatert dem til problemstillingen. I denne sammenheng har det vært viktig å se nærmere på noe av den forskningen som er gjort på området. Om hvem nynazistene er, hva som er deres bakgrunn og hvorfor de går inn i slike miljøer. Samt på hva tiltak samfunnet har iverksatt for å bekjempe slike miljøer, virkningen av tiltakene og hvilken lærdom som er trukket gjennom disse erfaringene. Regjeringens handlingsplan (JPD 2010) for bekjempelse av ekstremisme er myndighetenes nåværende strategi for hvordan en skal motvirke oppblomstring av slike miljøer. I den sammenheng er det også viktig å få definert sosialarbeiderens rolle i forhold til dette. Den er tydelig belyst, likeledes er en aktuell arbeidsmodell innen sosialt arbeid, som fremstår som et nyttig redskap i forhold til tidlig inngripen i familier der ungdommen utvikler en atferd og tilhørighet som går i en svært uønsket retning.

3. Metode

I dette kapitlet vil begrepet metode presenteres. Metode betyr fremgangsmåte, metode er den veien man går for å søke kunnskap (Jacobsen 2005). Formålet med dette kapitlet er å redegjøre for den metodiske fremgangsmåten som er benyttet i oppgaven.

Metodebegrepet vil innledningsvis bli gitt en kort introduksjon. Deretter vil sentrale valg av metodeverktøy bli beskrevet og gjennomgang av generelle krav for gjennomføring av undersøkelser. Avslutningsvis i kapitlet gis en vurdering av egne metodiske valg. Således blir kapitlet en forklarende innføring i hvordan de empiriske funn som presenteres i neste kapittel ble fremskaffet.

Hensikten med en empirisk undersøkelse er å fremskaffe kunnskap om et fenomen og kan sies å være data om den faktiske virkelighet (Jacobsen, 2005, s. 14). Det betyr at forskeren vil bli møtt med sine egne fordommer, forutinntatte holdninger og antakelser i tillegg til å få svar på sin problemstilling, fenomen eller situasjon (ibid., s. 17). Som forsker møter en fenomenet, teksten, handlingene med en tankemessig og erfaringsmessig forutinntatt holdning som er med og bestemmer det vi forstår - og bidrar til hvordan vi fortolker den empirien vi samler inn (ibid., s. 17). Det dreier seg på et vis om en betingelse for forforståelse overhodet. Thornquist slår fast at vi som forskere må erkjenne at vi *alltid allerede* har en *forutforståelse* (Thornquist, 2003, s. 142). Undersøkelser er ikke perfekte, men vil inneholde feil og svakheter av ulik grad. Slike feil er unngåelig, derfor er det viktig å være bevisst på at det kan påvirke undersøkelsens resultater (Jacobsen, 2005, s. 16-18).

For en forsker som studerer i egen kultur vil det være tilleggsutfordringer på flere nivå. Ettersom denne deler en felles historie med intervjuobjektet og kan medføre at spørsmålsstillingen blir ufullstendig (Thagaard, 1998, s. 79). Hun påpeker at sosialantropologen Cato Wadel i sin bok *Feltarbeid i egen kultur* fremhever dette som en problemstilling. Der er store utfordringer knyttet forskerens objektivitet i forhold til å få innsikt i de sidene av kulturen som informantene så vel som forskeren tar for gitt. Ettersom både forskeren og informantene deler en felles erfarings- og kunnskapsbakgrunn, kan det

medføre til at forskeren har problemer med å stille relevante spørsmål ved forhold som synes opplagte blant dem som deler denne kulturinnsikten (ibid., s. 79).

Jeg trekker inn dette aspektet ettersom jeg har bakgrunn fra det nynazistiske miljøet. I ni år, frem til 1998, var jeg aktivt deltakende og ble etter hvert en profilert lederskikkelse i det nynazistiske miljøet. Derav kjente jeg flere av informantene personlig gjennom vår felles delaktighet i dette miljøet. Som dem, er jeg i dag en person som på lik linje med samfunnet for øvrig, tar sterk avstand fra slik politisk og ideologisk tankegodts. Jeg har et avklart forhold til min fortid og er trygg i min nåværende rolle. For meg som nå forsker i en kultur jeg har vært aktivt deltakende i blir det viktig å innta et perspektiv hvor jeg kan forske på dette fenomenet med objektive briller (Thagaard, 1998, s. 79).

Min fortid vil på enkelte områder bidra positivt til prosjektoppgaven. I form av realkunnskap om temaet og muligheten til å finne informanter som ellers kunne vært, om mulig, enda vanskeligere å fremskaffe. Samtidig kan jeg se meg blind i egne erfaringer og ikke belyse momenter som for meg er opplagte, men som for utenforstående vil være fremmede og kanskje uforståelige. Det opplagte utgangspunktet med denne oppgaven er å komme frem til ny kunnskap i forhold til problemstillingens innhold. Kunnskap som kan supplere eksisterende empiri og bidra til en bedre forståelse av tilslutnings- og exitprosessene i forhold til det nynazistiske miljøet. Dette er det selvsagte formålet med denne oppgaven, derav er det prosedyrer og regler det stilles bestemte krav til om å følge. Metodekapittelet vil enkelt sagt beskrive hvordan jeg har arbeidet for å finne frem til de funn og konklusjoner knyttet opp mot oppgaven sin problemstilling.

3.1 Sentrale valg

Før selve datainnsamlingen ble påbegynt og gjennomført ble det foretatt ulike metodiske valg. I dette avsnittet redegjøres det for hvilke metodiske valg som ble gjort.

3.1.1 Forskningsstrategi og undersøkelsesdesign

Med utgangspunkt i problemstillingen ble det valgt en induktiv forskningsstrategi for å besvare den. Tradisjonelt har kvalitative studiers tilnærming vært induktiv. Med induktiv

tilnærming menes det at en utvikler teorien fra innsamlede data(Thagaard, 1998, s. 189). Den kunnskapen en fra før besitter kan suppleres med nye undersøkelser for å finne sammenhenger og mønstre. En kvalitativ undersøkelse kan også ha en deduktiv tilnærming, da forutsetter det at en innehar bestemte *hypoteser* og *antakelser* om fenomenet. Forskningen fokuserer da på tidligere teorier der disse testes ut i forhold til det innsamlede datamaterialet(ibid., s. 194). Det vil i en undersøkelse samles inn empiri og forskningsprosessen kan dermed karakteriseres gjennom en faseveksling, mellom induktiv, at teorien utvikles fra innsamlet data og deduktiv, hvor teorien testes ut i forhold til det innsamlede datamaterialet(ibid., s. 189).

3.1.2 Kvalitativ metode

I forskningsprosessen forsøker forskeren å besvare spørsmål på en problemstilling. Ut fra spørsmålet eller undersøkelsens formål, velger man et arbeidsverktøy, en metode. En kvantitativ metode vektlegger i særst stor grad utbredelse og antall(Thagaard, 1998, s. 17). Det ble i denne sammenheng ikke sett på som formålstjenelig, av ulike årsaker. I motsetning til en kvalitativ metode som går i dybden, som vektlegger betydningen og prosesser som ikke kan måles i kvantitet. En kvantitativ metode gir ikke forståelse av hvorfor situasjonen var slik den var. Basert på hvordan intervjuobjektene tenker, oppfatter og konstruerer virkeligheten, det gjør den kvalitative metoden(ibid., s. 17-18). Noe som sett i lys av problemstillingen, er svært vesentlig å få frem. Videre ble det ansett å være svært vanskelig, om ikke umulig, å komme i kontakt med nok deltakere i en undersøkelse som denne til å kunne gjennomføre en valid, kvantitativ undersøkelse. Ved å benytte kvantitativ metode, går man i bredden. Man får et lite antall opplysninger om mange undersøkelsesobjekter, sett ut fra problemstillingen, vil den være vanskelig å besvare ut fra en kvantitativ metode. Dette er begrunnelsen for at valget falt på kvalitativ forskningsmetode.

Fordelen med en kvalitativ forskningsmetode er at den informasjonen som innhentes er basert på ord og ikke tall, den gir mange opplysninger om få undersøkelsesenheter (Thagaard, s. 17-18). Den går i dybden og får frem det særegne og spesielle, den kvalitative tilnærmingen gir en dypere og mer nyansert forståelse av informantens virkelighet.

Formålet med kvalitative forskningsintervjuer er å få forståelse for intervjupersonenes egen beskrivelse av situasjonen han eller hun befant seg i. Tove Thagaard beskriver forståelsesformen i det kvalitative forskningsintervjuet ved hjelp av ulike aspekter. Et kvalitativt forskningsintervju er et intervju som har mål å innhente beskrivelser av de intervjuedes livshistorier. Formålet er å forstå sentrale hendelser som beskrives i den intervjuedes livsløp eller deler av dens livsløp, slik de selv opplevde det relatert opp til problemstillingen (1998, s. 89-90). Intervjuet har som formål å tolke meningen med sentrale tema i intervjuobjektets livshistorie. Intervjueren registrerer og tolker meningen med det som blir sagt og måten det blir sagt på. Intervjuet har som mål å innhente kvalitativ kunnskap, uttrykt med ord. Forskningsintervjuet er en faglig konversasjon, men i sin form daglig tale.

3.1.3 Hermeneutikk

Hermeneutikk brukes om selve handlingen å fortolke en tekst, denne oppgavens litteraturstudie, samt transkriberte intervjuer, for å skape mening ut av teksten. Dette kalles også fortolkningskunst eller forståelselære (Gilje & Grimen, 1993, s. 142-143). Enhver tekstanalytisk metode er således en hermeneutisk metode. Den er likevel ikke en metodelære, men å forstå som en teori om hva tekstanalyse er. Det vil si at enhver overveielse over hvilken tolkning en gjør, hvilken forståelse en får og hvordan en tekstanalyse gripes fatt i – alt dette er konkrete eksempler på en hermeneutisk refleksjon.

Fra det rent hermeneutiske synspunktet er ikke formålet å årsaksforklare, men å forstå menneskene en forsker på. For å forstå mennesket må man trenge inn i hensikten, målet og motivet hos de handlende og tolke de meningene som ligger bak ytringer og tegn, bak institusjoner og ritualer. Hermeneutikk er et fellesord hvor man søker å være forstående, gjentenkende eller innlevende (Thornquist, 2003, s. 139-142). Selve ordet hermeneutikk kommer fra gresk og betyr å tolke eller fortolke. Den sikter mot å forstå det som har mening, også historier, bilder og handlinger. Det kan bli brukt for å kunne fastlegge den språklige betydningen og den dypere skjulte meningen.

Dette viser at hermeneutikk er tett knyttet opp mot besvarelsens kvalitative forskning, der formålet er å forstå *hvorfor*, for så å kunne bruke den informasjonen i forebyggende arbeid. For å finne ut informantens *intensjoner* må vi fortolke intensjonene vedkommende formidler og da må det tas hensyn til *dobbeltheten* da informanten har sin fortolkning av virkeligheten (Karlsen, 2006, s. 12).

3.1.4 Litteraturstudie

Denne oppgavens sekundærdata er basert på litteraturstudie som også er en kvalitativ studie (Thagaard, 1998, s. 62). Disse dataene er innsamlet av andre forskere, med andre utgangspunkt og skiller seg derfor fra dem som er innsamlet i felten (ibid., s. 62). Som redegjort i kapittel 3.1.3 så benyttes det en hermeneutisk tilnærming i litteraturstudiet. Det vil si en systematisk gjennomgang av litteratur rundt temaene tilslutningsprosessen og forebyggende tiltak i forhold til høyreekstremisme som er redegjort for i kapittel 2.4. Ved litteraturstudier har man tilgang til et stort spekter av forskningsbasert litteratur, og dermed kan en danne grunnlag for sammenligning og bred kunnskap om emnet. En skal være bevisst på at stor tilgang til litteratur kan medføre at man ikke får lest alt utfyllende, og man kan dermed overse viktige momenter. Data man finner om et tema kan være unøyaktige og i verste fall usanne. Det vil derfor være viktig å utøve et våkent og kritisk skjønn i forhold til kildene.

3.1.5 Datamaterial

Oppgavens datamateriale er inndelt i to hovedkategorier, primære og sekundære datakilder. *Primærdata*: "Det er de data som er samlet inn og analysert av forskeren selv, med det formål å belyse en spesiell problemstilling" (Jacobsen, 2005, s. 124). *Sekundærdata*: "Dette er data som er samlet inn av andre enn forskeren, ofte med et annet formål enn det forskeren har" (ibid., s. 124).

Primærdataene karakteriseres som det nye datamaterialet. Disse nye dataene er innhentet av de deltakende informantene gjennom intervjuene. I etterkant av disse intervjuene hadde jeg en oppklarende samtale med professor i samfunnsvitenskap og sosialantropolog Tore

Bjørgo på politihøgskolen (vedlegg A). Informasjonen fra Tore Bjørgo er ment som et rent supplement til og kvalitetssikring av informasjon som presenteres i oppgaven.

Ved bruk av sekundærdata er det viktig å være observant på hvem som har samlet inn de aktuelle dataene en velger å analysere (Jacobsen, 2005, s. 137). Ved å benytte seg av ulike former for data kan en både styrke de resultatene en selv finner gjennom sin undersøkelse eller konstatere ulikheter (ibid., s. 137). Eksempler på slik data kan være offentlige NIBR rapporter og undersøkelser i forhold til erfaringer som ble gjort i arbeidet rettet mot høyreekstreme ungdomsmiljøer på Nordstrand, i Brumunddal, Kristiansand og Vennesla. Dette er fakta-basert informasjon og kan stort sett hentes fra internett. Videre betraktes bøker og artikler som sekundærdata materiale (Jacobsen, 2005, s. 137). Denne formen for innhenting av data gir en bredere forståelse for det teoretiske perspektivet sett i forhold til oppgavens tematikk og problemområde og ikke minst innsikt i tidligere forskning og analyser. Likeledes er det viktig å være observant på hva tid og under hvilken kontekst disse dataene er samlet inn da dagens samfunnsrealiteter kan være endret i forhold til hva tid undersøkelsene fant sted.

3.2 Intervju

Min primære informasjonskilde blir basert på 9 åpne intervjuer. For at beskrivelsen av de relevante hendelsene skal bli dekkende er det ofte nødvendig å stille utfyllende spørsmål. Intervjuet forsøker å innhente åpne, nyanserte *beskrivelser* av ulike sider av intervju-personens *livshistorie*. Intervjuet skal gi mest mulig presise beskrivelser av hendelser, følelser og handlinger i den aktuelle perioden av livsløpet (Thagaard, 1998, s. 97-104). Beskrivelsene av intervjupersonens egne fortolkninger av ulike situasjoner kan være et viktig grunnlag i fortolkningen av intervjuet. Når intervjupersonen selv kommer med tolkninger, er det viktig å spørre seg frem til hva som er grunnlaget for nettopp denne tolkningen. Kanskje er det en spesiell opplevelse som ligger til grunn, som kan hentes frem med gode spørsmål (ibid., s. 97-104). Beskrivelser av *spesifikke* situasjoner og hendelsesforløp innhentes, ikke generelle meninger. Det kvalitative intervjuet bringer to mennesker sammen om noe begge er opptatt av. Det dannes en *mellommenneskelig situasjon*, og gjennom spørsmål og svar reagerer de og påvirker hverandre. Kontakten mellom intervjuer og

intervjuperson er helt grunnleggende for utviklingen av intervjuet (Thagaard, 1998, s. 104). Lytt aktivt, se på intervjupersonen og følg med på kroppsspråk. Ofte kan viktig informasjon komme frem nettopp fordi et menneske lytter og viser interesse (ibid., s. 97).

3.2.1 Valg av informanter

Oppgaven går ut på å studere, gå i dybden av og prøve å identifisere de bakenforliggende årsakene til tilslutningsprosessene som medfører inntreden i aktuelle typer miljø. Slik kan en få økt innsikt og økt forståelse av de *intensjonale forklaringene, motivasjonsfaktorene*. For dermed å gi samfunnet enda bedre verktøy i sitt arbeid med å forebygge fremveksten av slike destruktive miljøer. Hvorav kunnskap i forhold til problemstillingen kan innhentes og mer inngående besvares. Det faller derfor naturlig inn visse begrensninger i valg av informanter. En naturlig avgrensning er at de ikke kunne være deltakende i det nynazistiske miljøet i dag. Informantene måtte med andre ord ha trukket seg ut av miljøet og ha et avklart og fortrinnsvis reflektert forhold til sin fortid. Ettersom forskningsprosjektet også avgrenser seg geografisk til Norge, måtte informantenes delaktighet ha vært i det norske høyreekstreme miljøet.

På bakgrunn av min egen fortid hadde jeg muligheter til å finne frem til informanter forskere for øvrig ville hatt større utfordringer med å finne frem til. Ettersom jeg er kjent med navn på et stort antall tidligere nynazister ut fra personlig omgangs- og bekjentskapskrets. Samt at antirasistiske organisasjoner bidro med å sette meg i kontakt med aktuelle kandidater.

Oppgaven baserer seg på de innsamlede data fra intervju med 9 tidligere nynazister som alle i dag er ute av miljøet. Samtlige har lagt fortiden bak seg og noen har flyttet til andre steder av landet og nærmiljøet kjenner ikke til deres fortid. De representerer delaktighet i miljøet i perioden fra 1985 til 2007. Deres deltakelse har vært ulik i form av engasjement og tid, men fasen de alle sammenlagt dekker er en periode på 22 år.

Det er utført en hel del forskning på miljøet i Norge over lang tid, Yngve Carlsson forsker ved Norsk Institutt for by - og regionsforskning(NIBR), Henrik Lunde fra Antirasistisk senter, professor Tore Bjørgo ved Politihøgskolen og sosialantropolog Katrine Fangen,

førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo. Sistnevnte benyttet deltakende observasjon som metode og tilbrakte et år sammen med nynazistene. Forskningen har i all hovedsak fokusert på individer som er aktive deltakere i miljøet. Derfor var en forutsetning i dette prosjektet å finne frem til og intervju individer som hadde trukket seg ut av miljøet og som hadde et distansert forhold til det. Antakelsen er at personer som har gått videre i livet og som ser tilbake på tiden, før, under og etter sin tid i det nynazistiske miljøet kan gjøre seg andre refleksjoner om sin inntreden i voksen alder, enn da de var ungdommer og selv aktive deltakere i miljøet.

Det høyreekstreme miljøet i Norge har aldri vært en massebevegelse, antallet aktive deltakere har gjennom 2000 tallet variert mellom 150 og 300, i 2010 beskriver Henrik Lunde fra Antirasistisk senter det som svært lite, nærmest opphørt (NTB 2010). Fangen (2001, s. 31) anslø antallet aktive nynazister i 1993-94 til å være rundt 40 personer.

3.2.2 Etiske problemstillinger

Miljøets begrensede størrelse og lave antall aktive deltakere fører til metodiske og etiske problemstillinger. Da det rent metodisk (Thagaard, 1998, s. 27-28) vil være riktig å presentere informanten slik han fremstår for forskeren, med tanke på å kunne fremstille forskningsresultatene på et slikt vis at de oppfyller de eksisterende krav om pålitelighet og etterprøvbarehet. Etisk sett blir det utfordrende da miljøet har vært og er lite, antallet deltakere har vært lavt over tid og det er viktig å skjule informantens identitet.

Spesielt i miljøer der vold og trusler er normalisert som handlingsmønster er det desto viktigere er det å beskytte informantens identitet (Thagaard, 1998, s. 27). Det nynazistiske miljøet kan nok ikke sies å være utpreget kriminelt, men det er åpenbart at represalier kan finne sted om identiteten til informanter blir kjent. Dette dilemmaet kan løses ved at kravene til anonymisering under formidling av opplysningene informanten gir, gis den største prioritet (Fangen, 2001, s. 161). En følge av dette vil bli at kravet om å legge til rette for etterprøvbarehet vil bli svekket til fordel for at informantens personlige sikkerhet skal ivaretas (Thagaard, 1998, s. 27).

Grunnet min fortid som aktivist og fremtredende lederfigur i miljøet møtte jeg ulike reaksjoner hos de aktuelle intervjukandidatene. Av tolv personer som ble kontaktet var ni positive til å delta. Tre av dem som ønsket å delta hadde visse forbehold. Som nevnt innledningsvis i dette kapittelet er det ulike negative og aspekter ved min dobbeltrolle. Det at jeg har en fortid fra samme miljø, at vi deler samme kulturerfaringer og det faktum at jeg nå kontaktet dem i rollen av å forske på fenomenet vi sammen har vært en del av.

For å sikre informantenes anonymitet vil kjønn, alder, bosted og navn ikke bli referert til når direkte sitater presenteres. Heller ikke stedsnavn og dialektuttrykk vil bli gjengitt, slike identifiserende faktorer vil bli nøytralisert ved bruk av fiktive stedsnavn og nøytralt språk, da bokmål. Slik anonymisering vil ikke endre betydningen av innholdet i sitatet og informantens stemme blir hørt.

3.2.3 Forberedelse

I forbindelse med søknad om godkjenning hos Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste(NSD) ble det utarbeidet en intervjuguide (vedlegg B) og et informasjonsbrev (vedlegg C) som skulle sendes ut til de potensielle deltakerne i undersøkelsen.

Intervjuguiden fungerer som et hjelpemiddel under intervjuet i forhold til å sikre seg at en har oversikt over de aktuelle temaene en ønsker å belyse og som en kvalitetssikring av viktige spørsmålsstillinger ikke blir glemt under gjennomføringen av intervjuet (Thagaard, 1998, s. 99-100). Denne behøves ikke å følges fullstendig bokstavelig, men er mer å betrakte som et supplement eller veiviser gjennom intervjuet.

Det ble sendt ut et informasjonsskriv ble til hver enkelt informant etter en innledende telefonsamtale der de ble forespurt om de kunne tenke seg å delta i undersøkelsen.

Et problemområde som dukket opp var en vegring fra de nevnte tre mot å møte meg personlig. Dette hadde sin bakgrunn i at jeg kjente dem personlig, vi har ikke hatt kontakt siden 1998 og deres forhold til meg var av en slik art at det var problematisk for dem å møte til et ansikt til ansikt intervju. De var likevel svært positive til å delta og vi delte en

løsningsfokuseret *tilnærming* til problemet. Resultatet ble at en informant bestemte seg for å skrive sin historie i brev form og sendte det til meg, med mulighet for oppfølgingsamtale per telefon om det var noe jeg ønsket å oppklare. De to øvrige avholdt jeg telefonintervju der samtalen ble satt på høyttaler og tatt opp på diktafon. Det er dermed asymmetri i måten data ble innhentet på. Det anses likevel at det ikke har noen negativ innvirkning på undersøkelsen, men jeg finner det riktig å synliggjøre det av informative årsaker. Der ikke noe annet er nevnt, er data innsamlet gjennom ordinære intervju.

3.2.4 Gjennomføring

Tolv aktuelle kandidater ble som nevnt i avsnittet ovenfor kontaktet innledningsvis, av disse var tre kvinner og ni. Ni personer stilte seg positive til og valgte å delta i undersøkelsen. Hvorav den kjønnsmessige fordelingen blant informantene var to kvinner og syv menn. Årsaken til at tre valgte å takke nei var ulik, to var av en slik oppfattning at dette var et tilbakelagt og glemt kapittel i deres liv. De ønsket ikke å intervjues med tanke på et vondt og tilbakelagt kapittel i sine liv og takket høflig nei. Den siste av de tre var bitter på meg personlig og ønsket ikke å ha noe med meg eller undersøkelsen min å gjøre. Jeg nevner dette fordi det er et tilfelle av problematisk relasjon i forhold til forsker og potensielt intervjuobjekt, at fortidens felles deltakende i samme kultur kan virke negativt på grunn av felles erfaringer. Det står mer om slike etiske dilemmaer under kapittel 3.2.2.

De seks intervjuene foregikk i hjembyene til informantene, noe som innebar stor geografisk spredning av intervjuobjektene og medførte omfattende reisevirksomhet. Møtested var avklart i forkant av møtene og intervjuene fant sted i omgivelser informantene selv valgte og uttalte de var bekvemme med. To valgte egen bolig, fire valgte restauranter de mente var passende, diskret og rolige.

Det ble brukt lydbåndopptaker da ingen av informantene hadde motforestilling mot det. Ettersom jeg tidligere kjente seks av de totalt ni informantene personlig eller vi til en viss grad kjente til hverandre og delte felles historie og i noen tilfeller opplevelser, var tonen høyst munter og uformell. Hvert intervju varte rett i overkant av en time. Det ble bevisst

valgt digital lydbåndopptaker ut fra tanken om å slippe teknisk forstyrrelse under intervjuet, i form av å bytte opptakskassetten.

3.2.5 Analyse

Hvert eneste av de ni intervjuene som ble gjennomført, hvorav to telefonintervjuer ble ordrett transkribert, dette var en utfordrende og tidskrevende arbeidsoppgave. Ved ordrett nedskrivning av intervjuene får en økt dybdeforståelse (Jakobsen, 2005, s. 50). Transkripsjon er en tolkning av muntlig tale til skriftlig form som fører til at intervjumaterialet blir bedre strukturert for analyse. Denne analysen kan bidra til å besvare problemstillingen. Den niende informanten valgte som tidligere nevnt, en noe utradisjonell løsning, vedkommende sendt et brev der dens livshistorie var nedskrevet.

Videre måtte all innsamlede data kategoriseres, hovedkategoriene er definert med utgangspunkt i intervjuguiden. For hver hovedkategori er det flere underkategorier, flere av disse er funnene i selve undersøkelsen (Thagaard, 1998, s. 150-157). Når intervjuene analyseres, vil oppdelingen i mindre deler bidra til å få tak i de enkelte sidene ved det informanten har formidlet til intervjuer. Det er på grunnlag av undersøkelsens formål og emneområde, og i samsvar med innholdet i intervjudata, at en avgjør hvilken analysemetode som er best egnet for intervjuene. Analysen skal bidra til å konkretisere hva informanten har formidlet. Tolkningen skal definere innholdet i det som har fremkommet, hva det betyr, hva informanten har ønsket å formidle. Tolkningen handler om å forklare innholdet i intervjuet og - eller betydningen viktige hendelser i informantens historie. Analyse og tolkning ligger tett opp i forhold til hverandre. For at forskningsresultatene som er innhentet fra informantene skal kunne forstås og bli benyttet, må dataene behandles systematisk (ibid., s. 150-157).

Den eldste formen for kvalitativ databehandling er hermeneutikk. Gjennom spørsmålene hva, hvor, hvordan og hvorfor prøver vi å nå en dypere form for forståelse. Hermeneutikk angir fremgangsmåten som kan benyttes for å fortolke skrifter av ulike slag, i dette tilfellet, transkriberte intervjuer. Den viktigste av disse kjørereglene kommer til uttrykk i begrepet den *hermeneutiske sirkel* (Gilje & Grimen, 1993, s. 153-155) der grunnlaget for forståelsen av

teksten er knyttet til pendlingen mellom forståelsen av tekstens enkelte deler sett i forhold til dens helhet. Likeledes vil den *hermeneutiske spiral* kjennetegnes ved at en i tolkningsarbeidet, veksler mellom deler og helhet. På denne måten utdypes forskeren gradvis sin forståelse og det utvikler seg et vekselspill mellom den gjensidige relasjonen forståelse og erfaring som til slutt gir forskeren en ny mening (Thornquist, 2003, s. 142-143).

Det er en utfordrende systematisk prosess å kategorisere, som også innebærer å redusere det skriftlige datamaterialet. Det er likevel nødvendig for å få et systematisk overblikk over hvert intervju, funn, likheter og ulikheter. Funn som gjelder flertallet av informantene samt argumenter som er unike for en eller få er viktig og dokumenter. Avslutningsvis vil det bli ført en diskusjon og tolkning av kategoriserte funn i undersøkelsen. Her gikk en utover undersøkelsens funn og sammenlignet med annen data. Ettersom dette studiet også bygger på en litteraturstudie, der man søker etter relevant litteratur for å finne svar på problemstillingen. Det er benyttet et bredt spekter av litteratur, forskning, den informasjonen som fremkom gjennom de kvalitative livshistorieintervjuene, for å finne svar på problemstillingen.

Direkte sitater fra informantene blir også viktige, for å underbygge tolkninger. Det er derfor viktig å være inneforstått med at det i denne fasen kan forekomme dobbel- hermeneutikk. Dette innebærer at jeg tolker informantenes tolkning av virkeligheten, basert på min egen for-dom, kunnskap, erfaringer og syn på verden (Gilje & Grimen, 1993, s. 144-147). På bakgrunn av intervjuers tolkning vurderes dette opp mot valgte teoretiske perspektiv. Ikke alle informantene vil nødvendigvis gjenkjenne seg direkte i tolkningene ettersom ikke alle tolkninger er basert direkte på spesifikke uttalelser, en del av tolkningen innebærer også å kunne "lese mellom linjene", da med utgangspunkt i en helhetlig oppfatning av intervjumaterialet (ibid., s. 144-147).

3.3 Sentrale elementer i forskningen

For at denne oppgaven skal inneha kredibilitet er det slik jeg ser det nødvendig å ta høyde for og redegjøre for en del sentrale elementer i undersøkelsesprosessen.

3.3.1 Validitet og reliabilitet

Med *validitet* eller *gyldighet* menes hvorvidt en intervjustudie undersøker det den er ment å skulle undersøke. Med andre ord er validitet knyttet til tolkningen forskeren har gjort i forhold til det innsamlede datamaterialet. Forskningens validitet kan vurderes med kritiske spørsmål om de tolkninger som er fremkommet og deres gyldighet sett i forhold til den virkeligheten som er studert (Thagaard, 1998, s. 201-202). Det betyr at de intervjudataene som er samlet inn i forskningsprosessen er gyldige og relevante i forhold til det oppgaven søker svar på. Slik sett på spørsmålene informantene besvarer være fullstendig tilknyttet oppgavens problemstilling og det teoretiske perspektivet.

Reliabilitet eller pålitelighet henviser til hvor pålitelige resultatene er, og med det menes at de er troverdige og til å stole på. Ved en pålitelig gjennomføring av en undersøkelse vil den kunne gjentas med samme resultat. Da må undersøkelsen være riktig utført, både sett i forhold til forberedelser, gjennomføring og dataanalyse (Jacobsen, 2005, s. 20). En intervjuguide følges ikke bokstavelig og en tilsvarende gjentakelse kan bli utfordrende. Et moment forskeren ikke råder over er hvorvidt informanten er ærlig i sine uttalelser, holdes relevant informasjon tilbake eller endres viktig informasjon, detaljer kan over tid glemmes eller intervjuers spørsmål kan misoppfattes (ibid 18-20). Lydbåndopptakeren kan være av dårlig kvalitet slik at innholdet blir redusert ved renskriving. Dette fører da til redusert reliabilitet.

Ved gjennomførelsen av en empirisk undersøkelse er det mulig at resultatene vi kommer frem til, faktisk er skapt av undersøkelsen (ibid., s. 18). Dette kalles *undersøkelseeffekter* og kan påvirke oppgavens reliabilitet. Å styrke oppgavens validitet og reliabilitet kan gjøres ved at en kollega går inn og kritisk vurderer forskerens analyser (Thagaard, 1998, s. 202).

3.3.2 Er undersøkelsen generaliserbar?

Statistisk generalisering av resultatene i denne oppgaven er ikke mulig på grunn av oppgavens begrensning. Antallet informanter er for lavt til at en kan trekke generelle slutninger, det er likevel mulig at forskere vil kunne se likheter opp mot og som styrker deres forskning (Jacobsen, 2005, s. 96). Likevel kan resultatene i denne undersøkelsen gi en indikasjon om at visse forebyggende metoder fungerer og at oppgavens konklusjoner kan gi en pekepinn på hvor en bør forske mer i forhold til tilknytnings- og exitprosessene. Som opplyst under kapittel 3.2.1 har antallet nynazister vært ustabil over tid, miljøet har på ulike tidspunkt bestått av 40-300 individer, hvilket antall informanter som må til i en undersøkelse om det nynazistiske miljøet for at den skal være generaliserbar er derfor noe usikkert.

3.4 Vurdering av metodevalg

De metodiske valg som ble foretatt ser ut til å ha vært relevante og hensiktsmessige. Kvalitativ metode og individuelle intervjuer gav informantene anledning til å uttrykke seg i trygge omgivelser i sitt eget nærområde. Intervjuer fikk en nærhet til og mange opplysninger fra hver eneste informant. Intervjuet gav den enkelte informant muligheten til selv å uttrykke sine meninger og tanker om både inn og uttreden av det nynazistiske miljøet. Samt at de fikk reflektere over de bakenforliggende årsakene til sin inntreden.

En åpenbar svakhet med metoden er at det ikke kan trekkes generelle slutninger eller generaliseres fordi man kun har et lite utvalg av informanter. Det var likevel ikke oppgavens formål, slik sett er det da heller ikke noen negativ vurdering av metodevalg.

Litteraturstudiet, oppgavens sekundærdata grunnlag var et omfattende arbeid, det er gjort omfattende forskning med ulike metoder og slik sett har det vært nyttig lærdom at denne gjennomførte undersøkelsen ikke var av en art som var gjennomført før. Å utelukkende fokusere på informanter som er godt voksne, som over tid har vært ute av miljøet, var et riktig valg og som resultatene viser, styrker de opp om forskning som er gjort, at eksisterende forskning bekreftes, samt at oppgaven gir noen retningsgivende indikasjoner på noen områder der det fra før ikke foreligger noen forskning.

4. Empiri – Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil hovedtrekkene i det empiriske materialet bli presentert. Dette for å legge grunnlag for videre drøfting på bakgrunn av materialet fremkommet gjennom intervjuene med de 9 informantene. Resultatene presenteres i tråd med intervjuguidens oppsett. Dette kapittelet blir å betrakte som en innføring til neste kapittel, som vil gi en mer utførlig drøfting av materialet i lys av kategorier hentet fra teori og bakgrunnskapittelet.

4.1 Bakenforliggende forklaringer til inntreden

Det vil her bli fokusert på informantenes bakgrunn og livshistorie. Gjennom intervjuene ble det også gitt utførlig informasjon om familie og livssituasjon i forkant av at vedkommende ble deltaker i det nynazistiske miljøet. Dette er siden kategorisert for lettere å kunne analysere de innsamlede dataene.

4.1.1 Likeheter og årsaks forklaringer

Det store flertallet av informantene som ble intervjuet var av arbeiderklasse bakgrunn og samtlige var under 18 år ved inntredelse i miljøet, noen var særs unge. Ytterst få av informantenes foresatte hadde høyere utdanning og flere av foreldrene var uføretrygdete og en mindre andel av informantene beskriver foreldre med ulike former for rusproblematikk. De fleste beskriver å ha vokst opp i *oppløste hjem* uten en *stabil* fars figur. De forteller om *svært vanskelige familieforhold* preget av *store konflikter* med far, mor eller begge foreldrene. Noen få informanter forteller også om *seksuelle overgrep* og andre typer overgrep som *psykisk* og *fysisk vold* begått av voksenpersoner i nære relasjoner. Der var forøvrig en høy andel av informantene som vokste opp i hjem som bar preg av *lav økonomisk, sosial og kulturell kapital*. Et mindretall av informantene forteller at de vokste opp i hjem der mor eller far hadde sterke negative holdninger til fremmedkulturelle innvandrere.

Samtlige hadde en vanskelig skolebakgrunn, de fleste med en bakgrunn som enten *mobber* eller *mobbeoffer*. De utviste stor *problematferd* i skolen og på fritiden som resulterte i tidlig kontakt med politi og barnevern, allerede før inntreden i det nynazistiske miljøet. Flere

beskriver følgene av å være et mobbeoffer på ungdomsskolen som fatale. Ettersom skolen, etter deres oppfattelse, valgte å løse mobbesituasjonen ved å sende dem på spesialskoler, og ikke mobberen.

Flere hadde opplevd å bli *mobbet* av *fremmedkulturelle* ungdommer eller nordmenn med annen kulturbakgrunn som var medelever eller fysisk blitt banket opp på byen, det de beskriver som tilfeldige ofre for *uprovosert vold* eller på fritidsklubben av det informantene beskriver som fremmedkulturelle ungdommer. Denne opplevde virkelighetsbeskrivelsen er svært representativ for en del av utvalget, da de hver for seg forteller om flere nærmest identiske opplevelser. Dette gjelder primært i forhold til de informantene som vokste opp i eller rundt landets største byer i bydeler med stor konsentrasjon av fremmedkulturelle innvandrere eller nordmenn med annen etnisk bakgrunn.

4.1.2 Motiver og intasjonale forklaringer

Det var også et gjennomgående trekk blant informantene at de hadde ytterst få eller ingen personer de betraktet som gode og nære venner i tiden før inntreden og de beskriver seg selv som *usikre og ukritiske*. De var *svært søkende* etter et fellesskap de kunne delta i, og de beskriver et dypt savn av godt vennskap og trygghet.

De forteller at mangelen på gode relasjoner til jevnaldrende gjorde dem utsatte for mobbing. De fleste informantene beskriver at de ble drevet inn i det nynazistiske fellesskapet ut av *redsel* for mobberne. De forteller om en nærmest desperat *søken* etter *trygghet* og at dette var en sterk faktor i deres beslutning om inntreden i nynazismens rekke.

En følelse av sinne og frustrasjon var fremstående hos flere, dette ble begrunnet i konflikter med medelever og det å være mobbeoffer. Likeledes var nesten en samlet informantgruppe i konflikter med sine foreldre, far, mor eller begge, de kom i opposisjon til sine foreldre og sier ganske enkelt at siden foreldrenes partitilhørighet gjerne lå til venstre politisk og at de foraktet Arne Myrdal, som i sin tid var leder av *Folkebevegelsen Mot*

Innvandring (FMI) ble det naturlige for dem nettopp å omfavne Myrdal og alt han representerte.

Noen få av utvalgets informanter beskriver en gryende rasistisk oppfatning før inntreden. Disse samsvarer med dem som har formidlet at de vokste opp i hjem der en eller begge av foreldrene formidlet slike holdninger til sine barn. De påpeker likevel at deres egne negative følelser til fremmedkulturelle innvandrere alene ikke var avgjørende for at de gikk inn i et slikt miljø, men at det var en medvirkende faktor.

Det var igjen et gjennomgående trekk at de som ungdommer følte at de ikke hadde en trygg voksenperson å forholde seg til, verken en lærer, tante, onkel, ungdomsarbeider osv å betros seg til om sin problematikk. Mangelen på en stabil og trygg voksenperson å forholde seg til var gjennomgående. De uttrykker en følelse av sterkt savn i forhold til å ha en stabil voksenkontakt. I det nynazistiske miljøet fant de eldre nynazister de raskt fikk en relasjon de beskriver som et forhold mellom søsken, sågar i enkelte tilfeller et *far og sønn* forhold. En storebror- eller farssubstitutt, en å se opp til, som lyttet og veiledet dem, gav dem trygghet og som ble et forbilde for dem. De uttrykker at disse substituttpersonene fylte et følelses- og relasjonsmessig tomrom hos dem som i kraft av den betydning en slik relasjon hadde for dem hvirket bort de negative følgene ved tilslutningen til det nynazistiske miljøet.

4.2 Hva opplevdes som positivt i det nynazistiske miljøet?

Ettersom en rekke av informantene tilbrakte mellom 4 og 8 år i det nynazistiske miljøet, er det nærliggende å tro at de opplevde at dette miljøet på tross av sitt stigma, hadde positive sider. For bedre å kunne forklare *motivene* for å bli, må en også *forstå* hva miljøet gir dem.

4.2.1 Vennskap og tilhørighet

De fleste informantene opplevde å ha få eller ingen venner i tiden før inntreden i det nynazistiske miljøet. Her fikk de vennskap, en sak å tro på og bli en del av en sosialidentitet. De fleste hadde svært liten *sosial kapital* i utgangspunktet. Her opplevde de å knytte sterke vennskapsbånd intern i den lokale grupperingen, men også nasjonalt, med likesinnede andre steder i landet og i noen tilfeller også i det store utland.

Felles for alle informantene er at de beskriver det første møtet med miljøet som svært åpenhjertig, imøtekommende og inkluderende. De opplevde stor romslighet for sine begrensninger og sosiale ballast. De går så langt som å hevde at de aldri noen sinne, verken før eller etter er blitt så godt mottatt som da de trådte inn i nynazistenes rekker. Det utviklet seg raskt sterke vennskapsbånd internt i det lokal nynazistiske miljøet de ble innviet i og de opplevde en felles følelse av å være stigmatisert. Dette var likevel et felles stigma og de følte det knytter dem sammen og styrket samholdet, "oss mot dem" følelsen. Videre beskrives følelsen av trygghet og stolthet i forhold til tidligere mobbere, situasjonen ble reversert, mobbeofferet ble nå mobberen. Nå var de blant dem mange ungdommer fryktet og følelsen av å bli respektert, at tidligere mobbere nå fryktet dem, beskrives som svært god.

4.2.2 Politisk skoloring og ideologisk indoktrinering

De fleste informantene forteller om en politisk bakgrunn som er relativt uidentifiserbar, flere har hatt negative opplevelser i møte med noen av våre nye landsmenn, men de følte seg ikke som utpregede rasister før inntreden. Det å være i et slikt miljø gir en felles sosial identitet i forhold til omverdenen og deltakeren selv. Det er forbundet med et sterkt stigma og den ideologiske innsikten, holdningene og hatet utviklet seg over tid i miljøet. Flere forteller at de etter hvert fikk en sterk følelse av å stå for noe de trodde på, en tydelig politisk retning. Bare et lite fåtall av dem forteller at de utviklet en sterk nasjonalsosialistisk ideologisk overbevisning.

I forhold til informantgruppen fremkommer det altså tydelig at det ikke var politisk overbevisning som førte dem inn i det nynazistiske miljøet. Av dem som utviklet en sterk nasjonalsosialistisk overbevisning var det noen få informanter som beskriver at de etter hvert lot seg påvirke av en svært *sterk ideologisk indoktrinering*. Denne prosessen kunne nærmest sammenlignes med en religiøs vekkelse og flere kaller det en periode der de gjennomgikk en *økt radikalisering*. De utviklet svært radikale holdninger som inkluderte hele spekteret av det som oppfattes som nynazistiske standpunkt. Romantisering av omfattende bruk av vold, enten total benektelse eller fullstendig aksept av jødeutryddelsen og en omfavning av konspirasjonsteorien *Zionist Occupation Government (ZOG)*. Sistnevnte er en utstrakt forestilling om at en sionistisk okkupasjons regjering egentlig styrer alle vestlige

land, som bevis for dette brukes ironisk nok kjente falsknerier som *Sions vise protokoller* (Fangen, 2001, s. 176).

4.2.3 Arena for utløp av aggresjon

At nynazister i Norge har vært involvert i svært mange voldelige episoder og tragisk nok flere drap er en svært ubehagelig sannhet. I undersøkelsen kommer det frem at de aller fleste hadde *antisosial atferdsproblematikk* allerede før inntreden i miljøet. Det nynazistiske miljøet i seg selv, ble i følge flere av informantene en *forsterkende faktor* på grunn av den *voldelige filosofien*. Selvsagt var atferdsproblematikken av ulik art, men vold som en naturlig løsning på en konflikt var likevel en gjennomgående akseptabel metode for problemløsning. Det er på det rene at for flere av undersøkelsens deltakere så ble det nynazistiske miljøet en arena der de relativt fritt kunne utfolde seg voldelig.

Undersøkelsen viser at de av informantene som fra før av hadde benyttet vold som virkemiddel i ulike situasjoner også var blant dem som pådro seg ny domfellelse for vold i tiden som nynazister. Disse var også blant dem med størst opphopning av ulike negative bakgrunnsfaktorer som samlet sett gjorde dem svært utsatte. Disse faktorene er nærmere beskrevet i kapittel 2.3.1. Det som fremkommer tydelig fra intervjumaterialet er at de som var utsatt for vold og overgrep i hjemmet også var dem som stod for vold og overgrep mot dem i omgivelsene de oppfattet som *ulike* eller *fiender*. Vold fremstår ut fra deres egne beskrivelser som en normal handlemåte. Et poeng verdt å ta med i denne sammenheng er at de samme informantene i voksen alder har fått påvist ADHD, flere av dem påpeker dette som en mulig årsak til sin da *meget utagerende atferd*.

4.3 Veien ut av miljøet

Et sentralt punkt i intervjuene var å få frem kunnskap om hva informantene hadde å fortelle om de refleksjoner de gjorde seg i forhold til exitprosessen. Altså de bakenforliggende forklaringene som enkeltvis eller samlet bidro til at de på et gitt tidspunkt trakk seg ut av miljøet.

4.3.1 Egendefinerte exit faktorer

Det er en rekke forskjellige forklaringer beskrevet av informantene om hvorfor de til slutt valgte å bryte med det nynazistiske miljøet. Likevel er de også relativt sammenfallende blant informantene.

De fleste beskriver en form for *utbrenthet* og et savn etter et *normalt* liv med hus, hjem, kone og barn. De føler livsstilen er belastende, både i forhold til familierelasjoner, arbeid og skolegang. Følelsen av at livet hadde stagnert, at det rett og slett var en manglende utvikling i livet generelt var fremtredende. Å få en kjæreste fra utenfor miljøet var også en medvirkende faktor i flere tilfeller, spesielt hvis graviditet ble en realitet.

Flere beskriver en opplevelse av økt media fokusering på nynazisme generelt der flere nynazister var blitt navngitt i forbindelse med etterlysninger, rettssaker og lovbrudd virket skremmende. Frykten for selv å bli *uthengt* i VG eller Dagbladet var stor og de var klar over det evigvarende *stigma* de da ville bli sittende med. Frykten for den offentlige gapestokken var med andre ord stor blant informantene.

Flere beskriver dessuten situasjoner der den personen som ble oppfattet som leder lokalt trakk seg ut også gjorde deres egen beslutning svært enkel, frykten for represalier forsvant og veien ut ble kort.

Fengselsopphold har for øvrig også hatt en positiv innvirkning på flere av informantene ettersom de da har blitt isolert i forhold til sitt tidligere miljø og ofte opplevd å bli kjent med innsatte med annen kulturbakgrunn og gjerne annen hudfarge enn dem selv. Tiden i fengselet har gitt dem ro til refleksjon og de har gjenopptatt kontakten med sin nærmeste familie.

4.3.2 Konfrontasjonslinjen

Som nærmere beskrevet i kapittel 2.4.1 er dette en svært brutal konfrontasjonstaktikk en rekke militante antirasistiske organisasjoner bruker i sin kamp mot nynazisme.

Konfrontasjonslinjen inneholder elementer av direkte konfrontasjoner, vold, trusler,

uthenging og påfølgende sosial fordømmelse. Ettersom dette er en viktig metodikk i antirasistisk arbeid var det naturlig å se nærmere på hvilken opplevelse informantene hadde av denne strategien.

De aller fleste deltakerne i undersøkelsen hadde opplevd ulike elementer av antirasistenes konfrontasjonsstrategi, til ulikt tidspunkt og på ulike steder i landet. Et tydelig, gjennomgående trekk var at de selv oppfattet at strategien hadde *motsatt effekt*, den styrket samholdet internt i miljøet. De som ble overfalt og banket opp av Blitzere fikk økt anseelse i internt i miljøet for å ha ofret blod i *kampen for den hvite rase*, de ble nærmest for helter å regne. Det påpekes av flere at hevnaksjoner ble planlagt og tidvis utført og informantenes felles oppfattelse var at strategien virker mot sin hensikt og bidrar til en eskalerende voldsspiral.

4.3.3 Bekymringssamtale eller tilsvarende med lokalt politi eller PST

Nesten samtlige informanter beskriver samtaler med politiet uten at de selv klarer å identifisere hvorvidt det var ordinære politifolk eller representanter fra PST som gjennomførte disse samtalene. Bekymringssamtalen som *aktiv metode* ble ikke tatt i bruk før på 2000 tallet, men tilsvarende metodikk blir beskrevet av informantene og benyttet på 1990 tallet.

Ettersom så godt som alle informantene i intervjuene forteller om *bekymringssamtaler* med politiet i et tidsspenn på over 20 år. Så er det nærliggende å tro at dette har vært en metode som er benyttet av ordensmakten over tid uavhengig om det var det lokale politiet, daværende POT som i dag heter PST utførte samtalen i praksis. Den er videreutviklet og finpusset som metodisk verktøy og brukes i dag svært målbevisst.

Det viser seg at isolert sett så virker det ikke som om hver enkelt informant var klar over omfanget av politiets *forebyggende arbeid* og *bekjempelsesstrategier* i forhold til nynazistiske grupperinger. At en daværende deltaker i et nynazistisk miljø ikke berettet om sin samtale med politiet ovenfor sine kamerater er forståelig. Ettersom det kunne medført at mistanker om tysting og infiltrasjon kunne oppstå. Hver for seg påpeker informantene at

samtalen med politiet var en sterkt medvirkende og til tider, en helt *avgjørende faktor* for at akkurat han eller hun faktisk tok beslutningen om å trekke seg ut. Likevel er det få av informantene som tror at slike samtaler har hatt samme betydning for andre enn dem selv.

4.4 Hvor ble alt hatet av?

At hat læres og kan avlæres er dekkende for flere av informantenes tanker omkring dette temaet. Med få unntak forteller informantene at det politiske ikke stakk spesielt dypt. De påpeker at det ikke var ut av politiske motiv de i utgangspunktet ble med i miljøet og at det som holdt dem der var primært vennskap, følelsen av å *bety noe*, fellesskapet og trygghet.

Flere informanter forteller om mye frustrasjon i forhold til å overbevise omgivelsene om at nynazismen var en tilbakelagt epoke av livet. De beskriver stor mistenksomhet fra mange i omgivelsene og sosial fordømmelse selv etter at de har brutt med miljøet, tatt avstand til det og ønsker en *ny start*. Hvor blir alt hatet av? Det kan ikke bare forsvinne over natten? Flere har erkjent at er prisen de må betale sosialt for sin tidligere deltakelse i et så til de grader stigmatisert og foraktet miljø er en konstant mistenksomhet fra dem i omgivelsene som kjenner til deres fortid. Informantene er svært klar over det stigma og den forakt nazismen møter i samfunnet, likeledes de som på noen som helst måte kan assosieres med det. Derfor forsøker flere av dem å holde sin fortid skjult for omgivelsene.

Hatet forsvant ikke over natten, men prosesser, opplevelser, det sosiale nettverket og kunnskap er stikkord som beskriver deres vei bort fra hatet. For noen tok det kort tid, for andre lenger tid. Det de har til felles i dag er at de tar sterk avstand fra sin fortid som nynazist og det hatet de den gang representerte.

Det store flertallet av informanter påpeker med tydelig bitterhet at samfunnet rundt dem først arbeidet hardt for å få dem ut av det nynazistiske miljøet. Når så dette var oppnådd og informanten etter egen oppfattelse var i en form for rehabiliteringsprosess på vei tilbake til samfunnet etter exit- prosessen. Så opplevde et flertall av informantene det svært vanskelig å få eller beholde jobber. De beskriver lokale fagforeningsrepresentanter, utelukkende fra LO som svært aktive i lokale kampanjer der de fagorganiserte presset arbeidsgivere til enten

ikke å ansette tidligere nynazister i det hele tatt eller presse dem ut etter endt prøvetid hvis de først kom inn i bedriften.

En informant påpekte at det var litt enklere å være rehabilitert narkoman. Deltakelse i samfunnet og gjentatte urinprøver viser da at en er ren for narkotiske midler i kroppen. En urinprøve av en tidligere nynazist avslører ingenting. Det finnes ingen små hakekors som kan sies å være borte og at det dermed bekreftes at en er kjemisk ren for nazistisk tankegods.

4.4.1 Arbeid, skole og nytt nettverks betydning

Flere forteller om at et arbeidsmarkedstiltak, eller fast arbeid enten gjennom private eller offentlige ressurser var medvirkende til at beslutningen om å trekke seg ut vedvarte. En beskriver hvordan de lange turene på sjøen gav ham et nytt sosialt nettverk blant sine kollegaer og mannskapet for øvrig på båten. For ham ble det avgjørende, han kom seg vekk og falt naturlig bort fra miljøet. Hatet forsvant ikke over natten, men etter hvert normaliserte han tankegangen sin. Ettersom han over tid fikk andre innpulser og opplevelser. Flere andre beskriver tilsvarende opplevelser, men da gjennom arbeid som innebar reising over tid på land, eller skolegang andre steder i landet.

4.4.2 Kjærlighetsforholdenes betydning

Kjærlighetsrelasjoner skal ikke *undervurderes* i exitsammenheng. Flere av informantene beskriver nettopp dette som avgjørende for deres exit ut av det nynazistiske miljøet. En informant bruker mye tid på å utdype den refleksjonsprosessen han gjennomgikk da hans kjæreste som var løst forbundet med miljøet ble gravid. Beslutningen ble da enkel, exit og avstandtaking var det eneste rette. Den av informantgruppens deltakere som innledningsvis i intervjuet fremstod som den som hadde vært gjerne sterkest ideologisk besatt som nynazist overrasket desto mer med sin exitbegrunnelse. Han forteller om et forhold til ei jente han traff gjennom en kontaktannonse. Han beskriver en situasjon der savnet til en kjærlighetsrelasjon er sterk. Ettersom det er ytterst få jenter i miljøet tyr han til en kontaktannonse der han ikke nevner sin politiske tilhørighet. Slik oppstår etter hver et hett forhold med ei gladkristen jente. Denne informanten fremstod som svært ideologisk sterk, han beskriver en følelse av velvære, han er en nasjonalsosialist til marginen som han selv

beskriver det. Dette er hans liv, hans sosialeidentitet og han er stolt av det. Da hans kjæreste for første gang inviterer seg hjem til ham, relativt uanmeldt, forteller han om en panikkartet, nærmest komisk situasjon der han løper rundt i sin egen leilighet og river ned hakekorsflagg, fjerner bilder og byster, effekter og pyntegjenstander. Presser dem ned i skuffer og skap, gjemmer dem bort i *ren skam*. Hun kommer på besøk like etter, svett viser han henne rundt og hun kommenterer den bemerkelsesverdige tomme leiligheten som mangler det meste av bilder på veggene og andre pyntegjenstander. En *ungkarsbule* konkluderer hun.

Vedkommende informant forteller at etter dette besøket kastet han alle de nazistiske effektene i søppelet. Han beskriver den nynazistiske ideologien som en *brun kappe* han hadde bekledd seg med og den rev han av seg den kvelden for aldri å ta den på igjen.

5. Drøfting – diskusjon av funn

I dette kapittelet vil empiri bli drøftet, her kobles også den anvendte teori til funnene. Vi ser på de to hovedtypene av forklaringer for å kunne forklare tilslutningsprosessen, årsaksforklaringer og intensjonale forklaringer sett opp mot problemstillingen. Samme utgangspunkt benyttes for å se på exitprosessen. Det er foretatt en hel del forskning på nynazisme som fenomen. En rekke årsaksforklaringer er identifisert, men intensjonale forklaringer gitt av tidligere nynazister i ettertid etter refleksjon gjennom *livshistorie-intervjuer* er ikke gjort så vidt meg bekjent. Det er således et hovedfokus for å kunne gi et svar på besvarelsens problemstilling. Ved å identifisere bakenforliggende intensjonale forklaringer kan en videreutvikle strategier for å redusere antallet individer som slutter seg til fenomener som oppblomstring av nynazistiske og andre ekstremistiske miljøer. Intensjonale forklaringer kan gi et bedre empirisk grunnlag for fagfolk til å arbeide mer målrettet med forbyggende tiltak som virker.

Grunnet kapitelets omfang vil innholdet kort redegjøres for:

- 5.1 Årsaksforklaringer for tilslutningen.
- 5.2 Intensjonale forklaringer.
- 5.3 Bekjempelsesstrategier.
- 5.4 Opplevelser og etterlyste tiltak.

5.1. Årsaksforklaringer til tilslutningsprosessen

Det foreligger en rekke årsaksforklaringer som tidligere er blitt identifisert av forskere som Fangen (2001), Bjørge & Carlsson(2005) osv. Ved å se på disse årsakene kan en forsøke å gi en forklaring på at et nynazistisk miljø etablerte seg i en gitt kommune på et gitt tidspunkt. I intervjuene med informantene blir disse identifiserte årsaksforklaringene også bekreftet av informantene som følgende gjennomgang vil vise. Informantens *livshistorieintervju* gir et dypt innsyn i en lang rekke årsaker som ofte opptrer sammen i flere historier flere informantene sammen med ulike farefaktorer på ulike steder i landet til ulikt tidspunkt. Disse årsakene er et resultat av omgivelsene der informantene har hatt liten eller ingen mulighet til å påvirke dem.

5.1.1 Foreldres holdninger går i arv eller bidrar til opprør

Et mindretall av informantene vokste opp i hjem der svært negative holdninger, spesielt i forhold til våre nye landsmenn med annen hudfarge en hvit, var regjerende. Barn og unge lar seg lett påvirke, spesielt om det er omsorgspersoner som ønsker å overføre sine verdier og livssyn. Således kan foreldrenes holdninger slå begge veier, slik flere av informantene bekrefter. Blant informantene var der personer som arvet sine foreldres negative tankegods i forholdt til mennesker med annen hudfarge. Følgende sitater er hentet fra informanter som opplevde denne form for påvirkning fra sine foresatte:

"Ja, de sier at eplet ikke faller så langt fra treet. Jeg ble jo foret på slike holdninger hjemmefra. Myrdal snakket min far alltid varmt om".

"Min far, han hatet narkotika, sa at det og var utlendingenes feil".

"Han sa alltid at svartingene fikk alt uten å løfte en finger".

"Mamma sa alltid at utlendingene stjal som ravner i butikken hennes".

Samtidig var der informanter som hadde svært innvandringsvennlige foreldre og som hadde politisk ståsted på ytterste venstre fløy der ungdomsopprøret gikk motsatt vei, til ytterste

høyre. Flere av informantene forteller om foreldre som ikke har innsyn i eller forståelse for sine barns virkelighetsforståelse. Spesielt tydelig kommer dette frem hos de informantene som vokste opp i landets storbyer med foreldrene som stod politisk til venstre. De beskriver vanskelige dager på skolen der de ble mobbet og plaget fysisk av medelever de karakteriserer som fremmedkulturelle ungdommer. En av informantene var svært tydelig i sin beskrivelse av hvilke holdninger ham ble møtt med av sin mor etter at han fikk bank av en ungdomsgjeng han beskrev som pakistanere:

Men moren min forstod aldri, SV`er, prøv å si til dem at det fantes noe negativt med en innvandrer så klikket det fullstendig for dem. Det var jeg som måtte ha provosert dem, pakistanerne altså, det var det første hun sa da hun fikk høre hva som skjedde, hun støttet meg ikke, jeg ble veldig skuffet.

Denne informanten beskriver følelsen av svik og etter hvert sinne. Til sist kom også frykten og søken etter trygghet. Slik han beskrev situasjonen, grep ingen lærere inn av frykt for selv å bli stemplet som rasister. Han fikk ingen støtte av sin mor og en konflikt oppstod da også i hjemmet. Han forteller om at nynazistene tok i mot ham og gav ham det han oppfattet som trygghet, omsorg og tilhørighet. Han foraktet etter hvert alt moren stod for politisk og søkte selv det motsatte. Det var sterke følelser i sving og i følgende sitat belyser han dette tydelig:

”Jeg merket at moren min ble såret, jeg likte det litt, nå fikk hun føle hvordan jeg hadde hatt det”.

En oppfatning flere av informantene deler, er at konflikter med elever av minoritetsbakgrunn ikke gripes fatt i på lik linje som konflikter mellom etnisk norske ungdommer. Flere i informantutvalget forteller om mobbing utført av ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn der mobbeofferet er etnisk norsk. Det er viktig å påpeke at dette er informantenes virkelighetsverden. Dette er deres oppfattelse av situasjonen. De involverte elevene med minoritetsbakgrunn vil kanskje hevde det motsatte, at de ikke blir hørt eller møtt i forhold til rasisme fra etnisk norske medelever. Det er derfor vanskelig å konkludere om det informantene forteller er en utbredt opplevelse eller om det kun dreier seg om isolerte enkelttilfeller. Ifølge flere av informantene har dette vært en faktor som har bidratt

til at de ble med i en nynazistisk gruppering av flere grunner. De har opplevd redsel, deres opplevelse er at de ikke er blitt hørt av voksne, verken foreldre eller lærere. De finner støtte, omsorg og trygghet hos nynazistene. *Thomasteoremet* slik det forstås i kapittel 2.1.1 blir igjen en realitet. Her må foreldre, lærere, miljøarbeider og andre som er i kontakt med ungdom være observante og lyttende i forhold til alle involverte parter. De må, slik flere av informantene påpeker, prøve å forstå ungdommens virkelighetsverden. En av informantene sier det slik:

Om en elev går fra normaloppførsel på fredagen og til å tegner hakekors på penalet på mandagen, så er ikke svaret å snakke nedsettende til eleven, sende ham på gangen, til rektor eller utvise vedkommende. Det er åpenbart at noe har skjedd den helgen og det må gripes fatt i.

5.1.2 Konflikter i hjem og skole

De fleste informantene vokste opp i familier der foreldrene på et tidspunkt hadde gått fra hverandre og var dermed skilsmissebarn. Disse informantene beskriver en oppvekst med begrenset eller i noen ytterst få tilfeller nesten ingen kontakt med biologisk far. De uttrykker et savn i forhold til å ha en stabil farsfigur og at mors relasjon til andre menn i noen tilfeller medførte konflikter i hjemmet. Andre forteller at det var ingen myndig grensesetting eller veiledning. En informant beskriver det slik:

”For min far, han var jo ikke til stede så det som da ville vært det naturlige, å høre på foreldre, blir da neglisjert siden jeg da var i et slikt sinneforhold til min mor”.

I en situasjon der en annen informant opplevde omfattende mobbing over mange år, selv oppfattet han seg som uskyldig i det hele. Han var fra før tilbaketrasket og hadde ingen omgangsvener på skolen. Da mobbingen tok fullstendig av og han opplevde fysisk vold flere ganger ble resultatet at han flyttet til en spesialscole. Også i dag er han frustrert over skolens handlemåte og uttaler:

"I 7.klasse var det så mye mobbing at de valgte å plassere meg på spesialskole, noe av det dummeste de hadde gjort. Alle barna som var der var mobbeofre og når de koblet oss sammen slik, så fikk det negative konsekvenser".

Flere andre informanter beskriver liknende opplevelser der mobbesituasjoner ble "løst" med at mobbeofferet, da ulike informantene ble flyttet fra sin opprinnelige skole, til en ny. Hvilke faglige begrunnelser som lå i bunn er vanskelig å belyse her. Likeledes kan det tenkes at det i enkelte tilfeller er rett å flytte offeret til en ny skole, men igjen så er kanskje det ikke rett i neste sak. Mobbing er komplekse problemer som krever individuelle løsninger og ta stilling for et "alle under en kam" syn blir for lettvent.

Å sende en elev bort fra en skole til en annen har likevel konsekvenser, uavhengig av om det er mobber eller mobbeofferet som sendes bort. Hadde ungdommen noe sosiale relasjoner i det hele tatt, blir disse revet bort når eleven blir sendt til en annen skole. Der må vedkommende starte på nytt, ryktet går, noen kjenner noen, Twitter, Facebook, en enkel sms og mobbingen gjenoppstår på den nye skolen. For eleven er situasjonen svært vanskelig, den ene informanten beskrev det kort og brutalt mangelen av et sosialt nettverk og resultatet av stadige skolebytter:

"Ble kjent med en gutt som hadde rykte på seg for å stjele biler, han ble jeg godt kjent med fort. Jeg hadde ikke venner, så jeg tok de vennene jeg kunne få".

Mobbing er en kjent årsak til utvikling av negativ atferd og når eleven som mobbes opplever å bli sviktet, urettferdig behandlet og til slutt satt sammen med andre *problembarn* da bør ikke samfunnet spille overrasket over en negativ atferdsutvikling.

5.1.3 Sosial klasse

Det foreligger flere årsaksforklaringer som er satt i sammenheng med tilslutningsprosessen. Sosial klasses tilhørighet, økonomisk og kulturell kapital har vist seg å være en del av årsaksforklaringen. Som påpekt av bl.a. Fangen (2001), Carlsson & Haaland(2004) og Aagre (2003). Kombinasjonen av å være eneforsørger, ha lav utdannelse, lav inntekt og begrenset kulturell

og sosial kapital er årsaker som sammen utgjør farefaktorer som i enkelte tilfeller kan bidra til at barnet utvikler en holdning motivert av misunnelse i forhold til dem som har materielle goder. To sitater illustrerer dette:

”Vi var mange i klassen, det var mye jeg ikke forstod, hjemme var far som regel på fylla og min mor, vel, matte, norsk og historie var ikke hennes sterke sider. Så jeg fikk aldri noe hjelp, enda opp med drittkarakterer og skulket det meste av 9.klasse”.

”Min mor hadde ikke bil en gang, tok trikk, t bane og buss jeg, mens pakistanerne alltid kjører rundt i BMW og vifter med gullsmykker. Faen så urettferdig jeg følte det”.

At en fremmedkulturell innvandrers har en fin bil og gullsmykker er en typisk stereotypisk holdning i det nynazistiske miljøet. De henviser da til enkeltteksempler som ikke kan generaliseres og er uansett ikke noe argument som skulle kunne brukes negativt. Det en kan forstå ut fra overnevnte referat er at vedkommende informant antyder at bileieren fått dette urettmessig, noe som selvsagt er en helt urimelig påstand.

Det er naturligvis ikke slik at en kan bruke som argument at alle de som vokser opp under vanskelige omstendigheter utvikler en negativ atferd. De fleste ungdommer uavhengig av sosial klasse har en problemfri oppvekst og etablerer seg i storsamfunnet som konstruktive medmennesker. Der er likevel unntakene, det kan finne sted og i flere av denne undersøkelsens informanternes tilfeller fant det sted. Carlsson & von der Lippe (1997) undersøkelser fra Vennesla viste at det faktisk foregikk en reell negativ forskjellsbehandling mellom etnisk norsk ungdom og flyktingungdom. Denne negative forskjellsbehandlingen der bygdeungdommen fikk goder bygdeungdommen ikke fikk, var den konkrete hovedårsaken til at det oppstod et nynazistisk miljø nettopp der den gang. Slik opplevd urettferdighet, er et godt eksempel på sosial deprivasjonsteori. Reelt eller ikke, så var dette noe flere av informantene uansett belyste:

”Det følte urettferdig at flyktingene alltid hadde de dyre klærne og sjekket opp de flotte damene, de hadde alltid penger. Vi hadde aldri noe”.

Slike påstander blir ofte kastet frem i de nynazistiske miljøene. I tilfellet Vennesla stemte det, men ved andre anledninger har det vist seg å være helt uriktig.

5.1.4 ADHD og andre lidelsers betydning

ADHD og andre nevrologiske lidelser er overrepresentert blant nynazister (Carlsson & von der Lippe 1997). Flere har Tourettes syndrom, dysleksi, empatiforstyrrelser og andre psykososiale problemer. Det påpekes også at i tillegg til nevrologiske skader har flere av deltakerne en sammensatt problembakgrunn som kan forsterke den nevrologiske problematikken. Dette er lidelser som fremkommer i intervjuene, flere av informantene forteller om at de i voksen alder, eller i tiden etter at de trakk seg ut av det nynazistiske miljøet fikk påvist ADHD. De understreker selv at dette kan ha vært en av årsakene til at de utviklet en så negativ atferd. For denne undersøkelsen viser at det er samsvar med de som fikk påvist ADHD og dem som fortalte om svært stor atferdsproblematikk, spesielt i skolesammenheng der kognitive utfordringene ofte ble for store. En informant beskriver sin opplevelse ADHD i sin ungdom kort og enkelt:

”Det forklarer vel konsentrasjonsvanskene, frustrasjonen og aggresjonen på skolen. Jeg fløy jo rundt som en rakett hele tiden og”.

Det er på bakgrunn av overnevnte årsaker særs viktig å få diagnostisert unge slik at de ikke blir gående med sine lidelser uidentifisert og ubehandlet. Med ulike behandlingsformer vil en kunne gi dem en mer likeverdig hverdag i skolen og en bedre selvfølelse blant sine medelever. De fleste som har slike lidelser blir ikke nynazister, men som intervjuene viser og erfaringene tilsier, så er ungdom med slike ubehandlede lidelser overrepresentert i nynazistiske miljøer. Hvorvidt om tidligere identifisering av slike lidelser vil forhindre en senere tilknytning til nynazisme er ikke mulig å konkludere, men det kan være nærliggende å tro at behandling for lidelsen tidlig kan virke konstruktivt i ungdommens livsutvikling.

Det er og viktig å ta med i betraktning at ADHD alene ikke gjør noen til nynazister, her er flere forklaringer nødvendige og på tross av at slike lidelser er overrepresentert blant nynazister, så har likevel det store flertallet av dem ingen slike lidelser. Det er derfor viktig at

slik argumentasjon ikke forårsaker at en fratrar nynazistene sitt eget selvstendige ansvar for sine handlinger og valg, selv om andre forklaringer kan spille inn.

5.2. Intensjonale forklaringer

Intensjonell forklaring er den forklaringstypen som har vært et hovedfokus for besvarelsens forfatter. Ettersom vi er kjent med mange av de ytre årsaksforklaringene, så er det ønskelig med ytterligere empiri. Da med særlig fokus i forhold til informantenes egne motiver og hensikter med å tre inn i nynazismens rekker, da de den gang foretok det valget. Hensikten er å avdekke informantens intensjoner og slik informasjon kan ikke hentes utenfra, den må komme fra personen selv. I disse analysene må vi se med hermeneutiske briller, ettersom en intensjonal forklaring av de beskrevne forholdene krever at vi gir en fortolkning av informantens intensjoner som inngår i denne. Informanten har sin fortolkning av den opplevde situasjonen, sin virkelighet. Vi må ta hensyn til den dobbeltheten som ligger i dette (Karlsen 2006).

I Exit håndbok er det oppsummert ti punkter som utgjør motiver som anses å være sentrale i forhold til tilslutningsprosessen. Disse er oppsummert i kapittel 2.3.2 og noen vil enkeltvis bli trukket frem i henhold til den informasjon som fremkom i intervjuene.

5.2.1 Ideologi og politikk

Ifølge informantenes opplysninger er det svært få deltakere i nynazistiske grupperinger som har hatt en slik tankegang i forkant av tilslutningen. Et lite fåtall informantene beskriver slike holdninger som noe de besatt i forkant, de nevner innvandrerkritiske holdninger, *hverdagsrasisme* som en informant omtalte dem som. Noen ren nazistisk tankegang var ikke å spore i informantgruppen. Søken etter et ideologisk fellesskap var fraværende, men flere uttrykte at de følte seg etter hvert svært bekvem med de rådende politiske tankene internt i miljøet. Det ble en del av deres sosialeidentitet og selve symbolet på deres gruppetilhørighet.

5.2.2 Familie og farssubstitutter

Dette er en forklaring som fremhever seg spesielt i intervjuene. Det var et tydelig, gjennomgående trekk hos informantene at de som ungdommer var i ulik grad av konflikt med sin far, mor eller begge foreldre. Flere uttrykte et sterkt savn etter en stabil farsfigur, som var en tydelig mangel i flere av familiene. Kombinasjonen av familiekonflikt og manglede farsfigur var gjennomgående uavhengig av kjønn. De delte også den opplevelsen at de ikke hadde noen trygg voksenperson å forholde seg til som ungdom, ikke på noen av de sosiale arenaer de deltok i. Mangelen på god og stabil voksenkontakt var en gjennomgående likhet og søken etter en slik likeså. Informantene beskriver et sterkt savn etter voksenkontakt og i møte med det nynazistiske miljøet fant de det. Der møtte de eldre personer som fremstod som trygge og karismatiske. Flere forteller om sterke bånd der eldre nynazister nesten ble som en bror, mor eller far for dem. To beskrivelser illustrerer forholdene informantene fikk til to godt voksne personer etter inntredenen i det nynazistiske miljøet:

”Jeg huska moren til han lederen, hun blei litt reservemor for meg, hun var jo helt nazi selv, men snill og omtenksum, her fikk jeg også middag, hjemmelaget”.

Vi gikk en lang tur i skauen, vi snakket om alt som var vondt i livet mitt og etter en stund stoppet vi opp nær en klippekant og så utover skogen og han fortalte meg om Odin og om våre forfedres nærvær her i de dype skogene. Han la armen om meg husker jeg, og han kalte meg sønn. Han ble som en far for meg, han gav meg trygghet og omsorg.

Det er sterke følelsesmessige behov som kommer til uttrykk når en er på søken etter en trygg voksenperson. Slik flere av informantene formidler sine historier gjennom intervjuene, er det åpenbart at de i undersøkelsens utvalg hadde følelsesmessige og kontaktsøkende motiver og behov for inntreden i det nynazistiske miljøet. Her fant de det de søkte etter, voksne som tok seg tid til å lytte, være med dem og innta roller som andre ikke hadde inntatt for dem og som informantene så sterkt savnet.

Som samfunn må vi ut fra disse beskrivelsene være observante på slikt. Vi må forsikre oss at bl.a. gjennom skolen, at alle har en trygg voksenperson de kan forholde seg til, at ikke noen blir oversett og utelatt. Spesielt om en som voksen enten i skoleverket eller på andre arenaer er klar over at ungdommen ikke kommer fra et stabilt hjem, da er sjansen større for at vedkommende er i behov av en trygg og stabil voksenperson. For skal vi kunne gjenvinne disse ungdommene og reintegrere dem i normalsamfunnet må vi kunne være i stand til å tilby en bedre omsorg for våre søkende unge enn det de opplever å finne i et nynazistisk miljø.

5.2.3 Analyse ut fra kategorien beskyttelse og trygghet

Å vokse opp i et nærmiljø hvor en blir mobbet er en svært vanskelig situasjon for mange barn og unge. Mange nynazister har og slik bakgrunn, gjennom tidligere forskning utført av blant annet Fangen (2001), Bjørge (1997) er dette bekreftet. Dette er et gjennomgående trekk ved min informantgruppe også, uavhengig av oppvekststed, storby eller i bygde Norge så fremstår det å ha vært mobbet i ulik grad, som en bakgrunns historie flere dele. Blant dem som er oppvokst i noen av landets storbyer er det opplyst at de som ungdommer i utgangspunktet var sosialt isolerte på skolen og dermed lett identifisert av medelever som mål for utstrakt og tidvis brutal mobbing. Det at mobberne i flere tilfeller etter informantenes opplysninger var fremmedkulturelle innvandrere, bidro etter deres egen vurdering til frykt og søken etter beskyttelse og trygghet. Dette var i deres tilfeller avgjørende motiver for tilslutningen til ulike nynazistiske grupperinger. En informant beskriver en særs alvorlig og langvarig mobbesituasjon der hans virkelighetsoppfattelse var at de voksne, lærerne, ikke grep inn fordi de selv fryktet å bli stemplet som *rasister*:

Hmm vel, jeg fikk jævlig med juling av noen pakistanere da jeg var 14 år, på skoleballet, de slo meg skikkelig bad, havnet på sykehus og greier. Han ene sa at broren var i Young Guns, hvis jeg plapret ville han skyte meg. Det var mange utlendinger på ungdomsskolen vår, de rulet fullstendig selv om de ikke var flest, men de stod sammen på en måte vi nordmenn ikke gjør. Det var ikke lett å gå på skolen med dem, han ene likte damen min, fikk jeg vite senere. Derfor banket de meg, de hadde spøkt med at de ville banke meg slik at damen min syns jeg var stygg, slik at hun ville gå fra meg. De plaget meg i 2 år, til jeg var ferdig på ungdomsskolen. Det var kjipt å bli kalt fiskekake, bli ledd av, spyttet på, knipset sigarett sneiper på. Ingen turde stille opp for meg, min mor ante ingenting, før hun fant ut at jeg hadde forfalsket fraværsmeldinger. Ofte

var jeg så redd at jeg ikke turde gå på skolen, lærerne gjorde ingenting, de turde ikke gå mot pakistanerne, da ble de stemplet som rasister med en gang, og det ville ingen ha på seg.

Det er åpenbart at ut fra det beskrevne så har denne informanten opplevd en følelse av svik fra de voksne. En redsel for de fremmedkulturelle medelevene som kan ha bidratt til utviklingen av rasistiske tanker hos informanten. Han formidler en søken etter beskyttelse som et sentralt motiv for at han tok kontakt med en nynazistisk gruppering. Ikke fordi han var en ideologisk overbevist nynazist, han opplevde hjelpeløshet og søkte trygghet. Det fant han hos nynazistene og hans beslutning fikk raskt, for ham da, positive følger slik følgende sitat beskriver:

”Jeg kom på skolen i Doc Martins boots, barbert hode og sort pilotjakke med hat i blikket. Det var en herlig følelse og se frykten i ansiktet til dem som hadde mobbet meg, de trakk seg tilbake og nikket anerkjennende og fant andre puslinger å plage”.

Mobbesaker er komplekse, det er vanskelig å si hva som er rett å gjøre i enhver situasjon. Det er likevel viktig å ta enhver slik situasjon på alvor uavhengig av hvem mobberen er, uavhengig av etnisitet. Det er sannsynlig å tro at noen av våre nye landsmenn kan ty til vold etter å ha erfart det de opplever som rasisme. Likeledes er det sannsynlig å anta at etnisk hvite nordmenn som opplever å bli mobbet av ikke vestlige innvandrere ungdommer lett kan generalisere og utvikle rasistiske holdninger mot alle av annen hudfarge. En slik logikk er naturligvis ikke riktig uansett situasjon, men som en informant så godt illustrerte det:

”Jeg ble jo og er jo fortsatt skeptisk til innvandring, men når jeg var ung, som da, var verden litt vel sort/hvit. Jeg så ikke nyanser, var kjapp til å konkludere og slutningene var urokkelige”.

I flere av informantenes virkelighetsforståelse var dette relevante bakenforliggende motiv i forhold til tilslutningsprosessen og således viktige å notere seg. Det er nødvendig å se på hvilke prosedyrer og arbeidsmetoder en benytter seg av i mobbe- saker for å se hvorvidt om disse har forbedringspotensial. Uavhengig av hva fagfolk måtte mene om hvorvidt etablerte rutiner er gode nok eller ei, så er det slik at en rekke ungdommer som knytter seg til

nynazistiske miljøer, selv opplyser at de gjorde det fordi de ble mobbet og de voksne ikke grep inn. Dette er felles virkelighetsoppfatninger fra informanter som deltok i nynazistiske miljøer fra slutten av 1980 tallet og helt frem til 2007.

5.3 Analyse ut fra kategoriseringen bekjempelsesstrategier

Flere strategier benyttes i kampen mot nynazistiske miljøer. Ulike strategier brukes av ulike aktører, nynazistenes ideologiske motstandere, som Blitz, Rød Ungdom osv benytter aktivt konfrontasjonsstrategien, mens myndighetene støtter opp om andre strategier. På bakgrunn av Prosjekt Exit sitt arbeid med tidligere erfaringsbaserte strategier viser det seg å være tre strategier som det foreligger tydelige empiriske belegg for at fungerer. Flere av informantene identifiserer *innholdet* i disse uten å være kjent med strategien i seg selv.

5.3.1 Konfrontasjonsstrategien

Det er svært ulike oppfatninger i forhold til bruken av denne strategien. På den ene siden står forskere som Fangen (2001), Bjørgo og Carlsson(1999), som igjen støttes av internasjonale forskere. På motsatt side står antirasistiske organisasjoner og grupperinger som Blitz osv. Sistnevnte er at den oppfatning at om en overfaller nynazister, spytter på dem, slår og jager dem, ut fra byer og tettsteder, stigmatiserer og sikrer dem evig sosial fordømmelse, ja så oppnås målet om å utradere nynazistiske miljøer. Rett og slett ved å gjøre livet så til de grader ubehagelig for deltakerne i nynazistiske miljøer at ingen kunne tenke seg å bli nynazist. Representanter for konfrontasjonslinjen hevder at den akademiske forskertradisjonen med sin motstand avpolitiserer og ufarliggjør nynazismen. Enhver dialog med nynazister er etter deres mening en legitimering av det nynazistiske miljøet og må derfor ikke finne sted.

Bjørgo og Carlsson(1999) påpeker at en slik konfrontasjonsstrategi nok kan ha fungert i enkelt tilfeller. Men så er det spørsmålet om det er slike metoder en skal bruke? Er det slik at denne strategien skal kunne forsvares etisk fordi det hevdes at den eventuelt har størst effekt? Skal vi som samfunn bruke udemokratiske metoder og taktikker brukt av regimer vi helst ikke vil vedkjenne oss, for å bekjempe udemokratiske holdninger i vårt demokrati?

Forskeren Kathrine Fangen (2001) hevder at en slik strategi er farlig, ettersom den kan provosere frem en voldsspiral. Hun understreker at det er handlingen som må fordømmes, ikke individet. Videre vil en ensidig fordømmelse av deltakerne i et nynazistisk miljø medføre at de kan bli utstøtt fra sine lokalsamfunn og ettersom de ikke lenger oppfatter seg selv som medlemmer av samfunnet vil samfunnet ikke lenger ha kontroll over dem. En slik ekskludering vil bidra til at den sosiale uroen vedvarer. Fangen støtter seg på internasjonale forskere, som sosiologen Paul Gilroy. Han kritiserer de militante antirasistenes kompromissløse, antidemokratiske standpunkter (Fangen 2001). Gilroy spør om hvem skal foreta denne kjeppjagingen av nynazistene? Hvor skal disse menneskene som sparkes ut fra det sosiale fellesskapet relokalisere seg? Sosiologen Roger Hewitt er også skeptisk til antirasister som bruker konfrontasjon som kampmiddel, "Ved å hate de som hater bidrar de til at voldsspiralen opprettholdes" (Fangen 2001).

En samlet informantgruppe omtaler dette individuelt og de påpeker at dette er en metode som ikke fungerte i forhold til dem som enkeltindivider. De har alle kjent strategien på kroppen, på ulikt vis, på ulike tidspunkt og steder i landet. De hevder tvert i mot at konfrontasjonsstrategien fungerer styrkende. Den hadde i deres tilfeller fungert samlende. De nynazistene som opplevde å bli overfalt, slått og fysisk skadet ble helter og forbilder internt i det nynazistiske miljøet. Deres status og posisjon ble styrket. Ifølge informantenes uttalelser er det mest alvorlige at en voldsspiral utviklet seg. Flere av informantene opplyser at de selv deltok i hevnaksjoner der tilfeldig utvalgte antatte Blitzere eller kjente sympatisører ble brutalt overfalt.

Det bør også legges merke til at ingen informanter oppgir antirasistenes konfrontasjonsstrategi som en av grunnene til at de selv valgte å trekke seg ut av det nynazistiske miljøet. Sett i lys av sosialidentitets teori og gruppeidentitet er strategien med på å styrke de faktorene som gjør at deltakerne enda sterkere identifiserer seg med gruppen. En konklusjon også jeg deler på bakgrunn av overnevnte grunner samt det faktum at det å møte antidemokratiske ideer med brutalitet og overgrep for å forsvare demokratiet faller for meg på sin egen urimelighet.

5.3.2 Situasjonell- og sosial forebyggingsstrategi

Som nevnt i kapittel 2.4.3 der jeg redegjorde for disse to strategiene, så hevder Bjørgo og Carlsson (1999) at dette er arbeidsmetoder som fungerer, både individuelt og samlet. Ikke alle er enige, det er en faglig uenighet hvorvidt om de lar seg kombinere. Forskeren Ronald V.G. Clarke som er en av pionerene på feltet, mener at siden disse to strategiene har helt ulikt syn på årsakene til kriminaliteten lar de seg heller ikke forene (Bjørgo og Carlsson 1999). Videre hevder han at økonomi kan være et negativt moment i en blandingsstrategi kan de sosiale forebyggingsstrategiene kvele de situasjonelle. Bjørgo og Carlsson(1999) hevder at i forhold til forebygging av rasistiske ungdomsmiljøer lar de seg kombinere og at de er nødvendige å kombinere da det lettere åpner for en gjenintegreringsprosess. Dette er ifølge Bjørgo og Carlsson (1999) svært viktig, da de som går inn i nynazistiske miljøer som oftest bryter de fleste bindeledd til samfunnet for øvrig. To informanter beskriver tydelig opplevelsene av disse to strategiene. Den første beskriver frustrasjonen han opplevde da han personlig var mål for politiets bruk av situasjonell strategi, den andre, opplevelsen av støtte gjennom sosial forebyggings strategi:

Jeg ble arrestert for alt jeg gjorde galt, absolutt alt. Tenk, langt utenfor Ålesund stopper vi for å pisse, jeg står med en øl i hånden, så kommer faen meg en sivil politibil og tar navnet på oss alle og jeg blir kjørt inn til arresten i Ålesund og blir sittende til mandags morgen. For å ha hatt en øl i hånda. Ja, de arresterte meg for absolutt alt, jeg ble så lei, så grundig lei.

Vi hadde aldri vært på ferie sammen moren min og jeg etter at far dro, vi hadde dårlig råd, det gikk i levergryte og meterpølser kan jeg vel si. Sommeren jeg trakk meg ut hadde vi vært på ferie i Danmark, i Legoland. Det var en barndomsdrøm som ble oppfylt, jeg hadde kun vært på telttur i marka og på de månedlige handleturene like over svenskegrensa. I Legoland fortalte moren min at det var politiet, barnevernet og sosialen som betalte for turen. Jeg husker jeg spurte hvorfor og min mor sa at det var din drøm de ville oppfylle. Det gjorde inntrykk, jeg gråt.

Et gjennomgående trekk i informantenes fortellinger er at de beskriver innholdet i nevnte strategier som medvirkende i deres beslutning er om å trekke seg ut, uten å identifisere selve strategien. Det bunner i antatt kunnskapsmangel hos informantene. De har ikke vært kjent med strategiene politiet og samarbeidende etater har benyttet seg av. Individuelt har de i mange tilfeller beskrevet elementer av strategiene, enkeltvis eller kombinert, som en svært viktig del av deres exitprosess. På den bakgrunn vil jeg støtte opp om metoden Bjørgo

og Carlsson (1999) bygger på. Sett i lys av de intervjuede informantene indikerer også de i stor grad at en kombinasjon av situasjonell- og sosial forebyggingsstrategi er en av de arbeidsmetodene som har fungert i forhold til informantene. Det fremstår som forskerne Bjørge og Carlsson(1999) er enige til en viss grad med Clarke, ettersom de spesifiserer at det er i tilfellet bekjempelse av nynazistiske miljøer at de argumenterer for en forening av disse to strategier og ikke for hele det kriminalbekjempende aspekt.

5.3.3 Foreldrenettverksgrupper

Prosjekt Exit sin etablering av foreldrenettverksgrupper viste seg å være en vellykket strategi. Den var ikke feilfri ettersom det i *Exit sluttrapport* påpekes at gruppene ble drevet på ulikt vis. Gruppene som ble drevet av ressurssterke foreldre fikk bedre nytte av strategien enn de som ble drevet av ressurssvake foreldre med ulike familiær problematikk. I min undersøkelse var ikke denne siden av strategien en tematikk jeg bragte opp innledningsvis. Det ble et tema i flere av intervjuene da noen av informantene formidlet at deres foreldrene hadde deltatt i slike nettverksgrupper.

Sett i forhold til de informantene som opplevde at mor, far eller begge foreldrene deltok i slike nettverk, så var erfaringene gode. Slik oppfatter informantene det nå i ettertid. Deltakelsen i nettverket inkluderte et tett samarbeid mellom representanter fra kommunen, politi og foreldre til andre nynazister som deltok i samme nynazistiske gruppering. Informantene formidler erfaringer som er svært like, kommunikasjonen mellom foreldrene førte til intern deling av informasjon plukket opp av ulike foreldre eller samarbeidspartnere og resulterte i samordnende handlinger ovenfor ungdommene. To sitater belyser virkningen av et slikt samarbeid godt:

Det var forferdelig irriterende, hver gang det var en konsert på gang, eller en demo, eller en skikkelig fest på Fauske ja som kom moren og far min med egne planer. Akkurat den helga skulle vi til farfar og dem, ellers skulle vi på en eller annen storbyferie. Jeg kom aldri unna. Jeg skjønner jo nå hvorfor.

Jeg og NN skulle tagge ned skolen igjen, da vi kom bort, venta politiet. Foreldrene våre henta oss i arresten noen timer senere. Tonen mellom politiet og spesielt min far var mistenkelig

god. Mine foreldre fortalte siden at de tyvlyttet til alt vi snakket om i kjelleren og far ringte politikontakten og tipset ham om absolutt alt, det samme gjorde foreldrene til NN.

Det er nærliggende å tro at denne metodikken fungerte både styrkende for foreldrene, at de slapp å føle at de stod *alene*. Videre ser det ut til at den fungerte preventivt i forhold til videre kriminalitetsutvikling og begrenset informantenes deltakelse i nynazistiske gruppeaktiviteter som eller kunne bidratt til sterkere sosialidentitetsdannelse og styrket gruppetilhørighets følelse hos dem noe som igjen kunne medført at bruddet med nynazistene kunne blitt vanskeligere. Det erkjennes likevel at metoden ikke var fri for feil, at de foreldrenettverksgruppene som ble drevet av *resurssvake* foreldre med familiær problematikk fungerte dårlig. Dette medfører en reell fare for at de ungdommene med *resurssterke* foreldre klarer å etablere effektive grupper med gode resultater, mens de som i utgangspunktet hadde dårligst med resurser er de som også taper ettersom foreldrenettverksgruppene deres ikke fungerer. Det er åpenbart at siden det offentlige er involvert, så må de da også tilføre de nødvendige faglige og eller økonomiske ressursene som må til for at også disse foreldrenettverksgruppene skal fungere optimalt og reelt kunne bidra til ungdommenes exitprosess.

5.3.4 Politiets bekymringsamtaler

I kapittel 4.3.3 ble politiet og en av deres arbeidsmetoder spesielt belyst. Jeg skal nå se på materialet fra intervjuene i lys av dette. Bruken av *bekymringsamtaler* er utbredt i kriminalforebyggende arbeid i dag og metoden blir brukt av ordinært politi og av PST i forhold til ekstreme miljøer (JPD 2010). At metoden er vellykket og et viktig tiltak for fremtidig bekjempelse av ekstremist miljøer understrekes tydelig i sammenheng med justisminister Knut Storberget og Justis- og politidepartementets handlingsplan (JPD 2010) der metoden blir bredt presentert. Prosjekt Exits skaper, sosialantropolog Tore Bjørge som i dag underviser ved politihøgskolen, krediteres for resultatene og metodeutviklingen (JPD 2010). En gjennomgang av intervjuene med informantene viser at bekymringsamtalene hadde stor forebyggende effekt og det var et gjennomgående trekk hos informantene at denne samtalen alene var en sterk pådriver og i flere tilfeller den avgjørende faktoren som fikk flere til å trekke seg ut av det nynazistiske miljøet. I forhold til enkelte av informantene fremkom det at politiet hadde hatt flere slike samtaler og at de innledningsvis også fungerte

kriminalitetsforebyggende, om de ikke rent umiddelbart bidro til at de trakk seg ut. To informanter sier følgende:

”Jeg hadde mye kontakt med PST og det var en av grunnene til at jeg tenkte på å komme meg ut”.

POT (Politiets sikkerhetstjeneste, nå PST, studentens anmerkning) var på døren flere ganger og snakket også med min mor og meg. Hun tok av etter de samtale. Jeg måtte også inn til POT i Lindesnes en gang. De var innpåslitne, nå i ettertid tenkte eg at det var greit at de fulgte sånn med og slikt, for det gjorde nok at eg holdt meg i skinnet.

En annen informant bekrefter på direkte spørsmål om POT sine bekymringsamtaler var direkte medvirkende til at vedkommende besluttet å trekke seg ut av det nynazistiske miljøet og hvorvidt om det fungerte forebyggende i forhold til kriminalitetsutvikling. Hans svar var som følger:

”Ja, må jo si det, tror det at de fulgte så nøye med også forhindre at jeg ble med på de helt alvorlige tingene. De helt spontane kan jo ingen stoppe, men tenker mer på planlagte og alvorlige ting”.

Sett i forhold til gruppen informanter som ble intervjuet og deres egen individuelle refleksjoner over samtalemetodikken så oppnådde POT og senere PST to ting med sine bekymringsamtaler med de av mine informanter de samtale med: 1. De bidro sterkt til å forhindre mer alvorlig kriminalitetsutvikling hos deltakerne. 2. Samtalene fungerte konstruktivt og motiverende ettersom flere besluttet å trekke seg ut som en direkte følge av nettopp denne kontakten med PST. Resultatene gir en indikasjon om at metoden kan være et svært nyttig arbeidsredskap i bekjempelsen av slike miljøer hvis en ser på politiets egen erfaring og hva informantene formidler. Spesielt siden flere av informantene så klart understreker at den var en avgjørende faktor hos mange deltakere med tanke på å fremskynde en exit fra miljøet. En informant beskrev mer inngående innholdet i en slik bekymringsamtale:

”Det var en sånn avradikaliseringsgreie de hadde og det fungerte veldig greit da. Da fikk jeg på en måte en god prat med dem, pratet ut”.

Det er likevel et paradoks at på tross av det tydelige gjennomgående trekket i undersøkelsen, fungerte bekymringssamtalene som ønsket, så fremstår informantene enkeltvis som relativt uvitne i forhold til omfanget og betydningen av politiets bekymringssamtaler. Flere bekrefter tydelig at samtalene i seg selv var avgjørende for akkurat deres beslutning om å trekke seg ut. Likeledes er de av den oppfatning at dette hjalp dem som isolerte enkeltindivid, men de har liten tro på at slike samtaler hjalp noen andre i tilsvarende situasjon. Jeg velger å tolke det dit hen at de individuelt ikke var klar over politiets omfattende bruk av bekymringssamtalen som arbeidsmetodikk. En av informantene tydeliggjør sin skepsis til metoden:

”For meg hjalp det, men jeg tror ikke de snakket med så mange andre, har heller ikke hørt at det påvirket så mange da”.

Bekymringssamtalen som metode har ikke møtt noen spesiell negativ kritikk, spørsmålet har vel heller vært mer hvor funksjonell er den egentlig er. Den har vist seg å være et verdifullt arbeidsverktøy, men som har rom til ytterligere forbedringer i henhold til informasjon og synspunkter som fremkom under flere av intervjuene. Fra informantenes side ble det nevnt at de hadde sett bekymringssamtalen som enda mer fullstendig om den i tillegg innebar et reelt tilbud om en fast voksen samtalepartner og arbeid eller en skoleplass.

5.4. Opplevelser og etterlyste tiltak

I mine intervjuer med de 9 informantene fremkom det svært identiske tanker omkring exitprosessen, hva de forventet av assistanse av samfunnet og opplevde skuffelser. De forteller at deres oppfattelse var at storsamfunnet ønsket at det nynazistiske miljøet de tilhørte skulle forsvinne. Flere forventet derfor mer hjelp og støtte fra dem som hadde oppfordret dem til å bryte med nazimiljøet. Dette er viktige poeng, at en i samtaler med utsatt nynazistisk ungdom kunne betrygget dem med et fremtidsrettet tilbud som gav ny mening og innhold i deres hverdag.

5.4.1 Avstigmatiserende tiltak

Det store flertallet av undersøkelsens deltakere påpeker *stigmatisering* som svært problematisk. Informantenes forventet at de i større grad ville bli fulgt opp på en positiv og inkluderende måte i etterkant av exitprosessen. Da deres forståelse av omverdenens ønske om at de som enkeltindivider skulle trekke seg ut av det nynazistiske miljøet også måtte innebære en slik imøtekommenhet fra samfunnet for øvrig. Det var utvilsomt svært vanskelig for de fleste informantene å bli kvitt stempelet som nazist i sitt nærmiljø. Kun et lite antall informanter forteller om lokal inkludering i etterkant av exitprosessen. De fleste forteller at de måtte flytte bort fra sitt tidligere nærmiljø etter å ha opplevd svært negative reaksjoner og direkte *avvisninger* fra enkeltpersoner i nærmiljøet. Noen beskriver fortsatt *trakassering* fra militante antirasister og *utestengning* fra lokale bedrifter som ansatte ufaglærte arbeidere. Flere av undersøkelsens deltakere påpeker at det var sterke personligheter i lokale fagforeninger som presset arbeidsgivere til ikke å ansette dem. En oppgitt bedriftsleder hadde fortalt en av informantene at den lokale LO-lederen truet med å ta kollegaene ut i streik om vedkommende informant ble ansatt. Dette på tross av at det var kjent at vedkommende hadde trukket seg ut av det nynazistiske miljøet.

Andre forteller om svært negative møter med lokale sosial- og arbeidskontorer der saksbehandlere nekter å snakke med dem grunnet deres tidligere nynazistiske tilhørighet. Flere forteller at de ikke orket ta kontakt med verken sosialtjeneste eller arbeidskontoret på nytt, men heller valgte *kriminalitet* som en umiddelbar inntektskilde i en vanskelig situasjon. En informant sa det slik:

”Det var ikke på grunn av sosialen og arbeidskontoret at jeg klarte meg, det var på tross av dem”.

Som sosialarbeidere er vi opplært og pliktet til å møte brukere av våre tjenester med respekt. Vi skal ikke være *fordømmende* eller *avvisende*, vi skal ta avstand fra handlinger, men ikke klienten (Shulman 2003). Dette er kjernen i sosial arbeid og er en nødvendig grunnleggende innstilling hos oss som sosialarbeidere, om vi skal kunne lykkes i vårt arbeid. Å arbeide med stigmatiserte klienter kan være sterkt utfordrende og vi som ansatte i NAV

som tidligere utgjorde arbeidskontoret og sosiale tjenester er essensielle i enhver rehabiliteringsprosess. Det er vi som har oppfølging av innsatte, også om dette er tidligere nynazister. Det er vi som møter dem når de kommer til NAV for å be om bistand til å skape seg et nytt liv. På tross av deres tidligere tilhørighet til nynazistiske grupperinger fratar ikke det vår hjelpeplikt uansett hvor mye vi personlig måtte forakte det denne hjelpetrengende personen tidligere har identifisert seg som.

Erwin Goffman påpeker i sin bok *Stigma* (1968/2000) de samme forholdene som informantene beskriver, om stigmatiserte menneskers usikkerhet i *ansikt – til – ansikt interaksjonen* med eksempelvis det offentlige hjelpeapparatet. De vet at her bør de møtes med respekt og høflighet. Virkeligheten viser seg i mange tilfeller ifølge informantene å være annerledes og da bekreftes deres usikkerhet og dermed deres stigma. Resultatet blir en vanskeligere vei tilbake til samfunnet. Informantene beskriver et ønske om og et fokus på en *avstigmatisering og reintegrering* i samfunnet. Ved å fremstå som motvillige til det kan vi som fagpersoner bidra til at de søker tilbake eller inn i andre stigmatiserende miljøer og svært negativ livsførelse. Samtlige informanter beskriver andre tidligere venner fra miljøet som ikke har taklet påkjenningen med fortsatt stigma og fordømmelse. Flere av dem har i følge informantene blitt narkomane på bakgrunn av *manglende reintegrering* og søken etter et miljø der de ble akseptert.

5.4.2 En exit pakkeløsning

Flere av informantene beskriver en rekke sammenfallende ønsker om tiltak i en exitprosess og kan omtales som en *pakkeløsning*. Informantene beskriver et ønske om en faktisk komplett exitpakke. Ut fra deres *presenterte behov* ser jeg det som naturlig å foreslå å inkludere følgende i en slik exitpakke sett ut fra et sosialfaglig perspektiv: Innledende veiledning fra PST gjennom bekymrings samtalen, en umiddelbar oppfølgingsamtale med en konsulent fra NAV der økonomi og boligspørsmål kartlegges. En rutiner saksbehandler i NAV vil ofte raskt kunne identifisere at det kan også være viktig med en kartlegging av et potensielt *psykiatrisk behandlingsbehov*. At personer fra et slikt miljø møtes av NAV ansatte med kompetanse innen psykiatri kan være viktig og klargjørende. Dette vil heller ikke være unaturlig ettersom undersøkelser viser at det er en overhyppighet av ulike psykiatriske lidelser hos deltakere i slike miljøer. En henvisning kan derfor raskt sendes Psykiatrisk Ungdomsteam (PUT) for å få en kompetent voksenkontakt og faglig sterk behandler. Tilbud om arbeidsmarkedstiltak, gjerne kvalifiseringsprogrammet (KVP) gjennom det kommunale NAV. Flere av disse tenkte tiltakene er aldersbetingede, Oppfølgingstjenesten (OT) kan også være en naturlig partner, likeledes Psykisk helse i kommunen.

En slik koordinering av offentlige tjenester er ikke urealistisk å virkeliggjøre ettersom en relativt raskt vil kunne kartlegge de individuelle behovene og opprette en *ansvarsgruppe* der aktuelle samarbeidspartnere inviteres til å delta. Dermed kan det skapes en reell mulighet til å komme bort fra et destruktivt miljø, knytte seg til et nytt sosialt nettverk gjennom skole, jobb og fritidsaktiviteter. Vedkommende vil dermed kunne få en helt en ny start. Det er åpenbart at mye hviler på initiativ og informasjon fra det offentlige ettersom disse personene ofte kommer fra ressursfattige familier med *begrenset innsikt* i offentlige etaters hjelpetiltak.

6. Avslutning og konklusjon

Følgende problemstilling er utgangspunkt for denne besvarelsen:

Hvordan kan kunnskap om tilslutnings- og exit prosessen anvendes for å forebygge rekruttering til nynazistiske miljøer?

Jeg har i min undersøkelse sett på og synliggjort de to hovedtypene av forklaringer for å kunne forklare tilslutningsprosessen, årsaksforklaringer og intensjonale forklaringer. Samme utgangspunkt benyttet jeg for å se på exitprosessen. En rekke årsaksforklaringer er gjennom tidligere forskning identifisert, intensjonale forklaringer ble gitt av tidligere nynazister som fikk belyst sine refleksjoner gjennom livshistorieintervjuer. Analyser av disse intervjuene ble utført for å kunne gi et svar på besvarelsens problemstilling.

Det viser seg at informantene i min undersøkelse som på ulike tidspunkt i en sammenhengende periode på 22 år deltok i det nynazistiske miljøet er representative i forhold til tidligere forklaringsteorier. Deres historier, bakgrunn og handlingsmønster samsvarer i stor grad med tidligere forskning.

Tilslutningsprosessen

Undersøkelsen blant informantgruppen viser at det er gjennomgående store familiekonflikter i hjem nynazistene kommer fra, det er en manglende farsfigur og de har ingen stabil, trygg voksenperson å forholde seg til. Noe samtlige informanter bekrefter at de søkte etter og fant, i det nynazistiske miljøet. Her ble de tatt vel i mot av eldre ungdommer som de etter hvert utviklet sterke relasjoner til, de ble som brødre og søstre. Det er en dekkende beskrivelse flere av informantene gir av relasjonene som oppstod internt i det nynazistiske miljøet. Noen av de eldre frontfigurene i dette miljøet ble også *farssubstitutter* for flere av informantene. Svært mange av informantene har med andre ord samtlige av disse faktorene som et utgangspunkt for sin søken etter et trygt fellesskap med voksne rollefigurer. Disse faktorene er sammenfallende uavhengig av kjønn og sosial klasse. Det å ha synlige miljøterapeuter på skolene, trygge lærere som ser elevene og oppmerksomme

ungdomsklubb medarbeidere, fritidsledere og Oppfølgingstjenesten (OT) som oppdager og støtter opp om dårlig stilt ungdom er svært viktig. Er det omsorgssvikt i disse familiene, som mye kan tyde på, er det viktig at barnevernet tidlig kommer på banen med støtte tiltak i forhold til barnet og familien. Multisystemic therapy (MST) fremstår som en aktuell arbeidsmetode som etter min mening bør utprøves i en slik sammenheng dersom problematikken tilsier at det er nødvendig.

Vi som samfunn må uansett kunne tilby bedre sosiale alternativer enn det en nynazistisk gruppering er i stand til. Ettersom fokuset på sosiale relasjoner og savnet etter voksenkontakt fremstår som en gjennomgående hovedforklaring og primærmotiv til at informantgruppen individuelt søkte seg inn i et nynazistisk miljø, uavhengig av tid og sted. Dette kan indikere at en intensjonale forklaring, at sosiale relasjonsmotiver er en enda sterkere primær drivkraft bak tilslutningsprosessen enn tidligere antatt.

Bekjempelsesmetodikk og exitprosessen

Det viser seg at informantene individuelt og uten metodekjennskap likevel tydelig identifiserer elementer i denne bekjempelsesmetodikken. De påpeker elementer i både situasjonell- og sosialforebyggingsstrategi som konstruktive bidrag til at de selv kom seg ut av det nynazistiske miljøet.

Det som for øvrig er et gjennomgående trekk blant informantutvalget er for øvrig den rådende oppfattelsen at de militante antirasistenes konfrontasjonsstrategi ikke har en konstruktiv virkning som et bidrag til bekjempelse av nynazistiske grupperinger. At strategien kan ha fungert i noen sammenhenger gir likevel ingen etisk legitimering av en slik udemokratisk strategi. Informantene og forskere som Tore Bjørge, Katrine Fangen osv enes om en del punkter, som jeg og støtter opp om: Strategien kan medføre en tilspisset voldsspiral samt at den styrker det interne samholdet og gir økt status til de som har opplevd å bli utsatt for vold fra militante antirasister. Videre er det etisk svært problematisk at en skal bruke vold, trusler og trakassering som strategi for å bekjempe en gruppe meningsmotstandere. Jeg er av den oppfatning at ved bruk av slike strategier likestiller de militante antirasistene seg med de ideologiene de prøver å bekjempe og de mister all

legitimitet for sine handlinger og synspunkt. I det øyeblikket noen, uansett politisk overbevisning, bruker slike metoder for å få frem et politisk budskap har de mistet stemmeretten i et demokratisk samfunn som skal være basert på fredlige og lovlige virkemidler i kampen mot all ekstremisme. Vi er bedre enn det, vi skal ikke måtte synke ned på et slikt moralsk lavmål for å bekjempe slike holdninger. Ingen nynazistisk argumentasjon er troverdig og slike holdninger kan beseires med motargumentasjon og demokratiske virkemidler.

En arbeidsmetode brukt av politiet skiller seg likevel spesielt positivt ut, det er bruken av såkalte *bekymringssamtaler* og der var en tydelig felles forståelse blant informantene om at dette var en svært konstruktiv arbeidsmetode. Det er et gjennomgående trekk hos dem at de oppfattet denne som et av de avgjørende elementene i forhold til deres beslutning om å trekke seg ut. Likeledes påpeker de at metoden har vesentlige *forbedringspotensial*, at den burde tilby en oppfølgingsamtale med flere etater representert der en ferdig *exitpakke* som inkluderte arbeidsmarkedstiltak eller skoleplass, en stabil og trygg voksenkontakt, gjerne en behandler, etter min mening, eksempelvis i Psykiatrisk ungdomsteam (PUT). En ny start med muligheten til å bygge seg opp et nytt sosialt nettverk. Dette er viktige poeng som burde være relativt overkommelig for oss som samfunn og imøtekomme. Tett kontakt med barnevern (aldersavhengig selvsagt), Oppfølgings-tjenesten(OT), Psykiatrisk ungdomsteam (PUT) og Ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV), gjerne opprettelsen av en aktiv ansvarsgruppe rundt ungdommen. Her kan også Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT) spille en viktig rolle.

I denne prosessen må vi som samfunn avstigmatisere de tidligere deltakerne i fra de nynazistiske miljøene. Ettersom disse personene, sammen med andre stigmatiserte grupper, som tidligere straffedømte, kan den vedvarende stigmatiseringen bidra til at personen fortsatt stemples av sine omgivelser. Vanskelighetene med å få arbeid, bolig og innpass i sosiale grupper kan da vedvare på tross av at vedkommende har trukket seg ut av det nynazistiske miljøet. Slik storsamfunnet og de umiddelbare omgivelsene både ønsket og krevde. Dette vedvarende stigma beskrives inngående av flere informanter og de forteller om tidligere venner og bekjente som ikke har taklet dette og som et resultat har de gått inn i

rusbelastede miljøer der de har opplevd å få aksept. Dette fremfor en reintegrering i samfunnet.

Tanken bak problemstillingen var at ved å identifisere forklaringer kan en redusere antallet individer som slutter seg til fenomener som oppblomstring av nynazistiske og andre ekstremistiske miljøer. Forklaringer gir også et bedre empirisk grunnlag for fagfolk til å arbeide mer målrettet og forbedre eksisterende forbyggende tiltak som har vist seg å fungere. Formålet med besvarelsen er således oppnådd, det anbefales fra min side at denne forskningen videreføres og at den utføres i større skala slik at resultatene blir generaliserbare og ikke bare gir indikasjoner. Selv om min undersøkelse ikke kan generaliseres utover det begrensede utvalget jeg intervjuet, gir funnene likevel sterke indikasjoner som er verdt å bemerke seg.

Referanseliste

Berreby, D. (2005). *Us and them- Understanding our tribal mind*. London: Hutchinson.

Bjørgero, T. (1997). *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia. Patterns, Perpetrators and Responses*. Oslo: Tano Aschehoug.

Bjørgero, T., & Carlsson Y. (1999). *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug.

Bjørgero, T, Carlsson Y. & Haaland, T. (2001). *Generalisert hat – polariserte fellesskap*. Oslo: NIBR.

Bjørgero, T., Halhjem, O.A., & Knudstad, T. (2001) *EXIT – Ut av voldelige ungdomsgrupper: Kunnskap, erfaringer og metoder i lokalt tverrfaglig og tverretattlig arbeid*. Lokalisert på <http://www.vfb.no/xp/pub/topp/prosjekter/exit/50403>

Bjørgero, T., & Carlsson Y. (2005). *Early Intervention with Violent and Racist Youth Groups*. Oslo: NIBR

Boehnke, K., Hagan, J., & Merkens., H.(1998). Right-wing Extremism Among German Adolescents: Risk Factors and Protective Factors. *Applied Psychology: An International Review*, 47 (1), 109-126.

Brakkeli,T., Torgersen,H. H., Akerhaug, L., & Ravndal, D. (2008, 27. februar). Fremvekst av nynazister i Norge: Bare et spørsmål om tid før det eksploderer. Politiet og PST frykter væpnet oppgjør. *Verdens Gang*. Lokalisert på <http://www.vg.no>

Bufetat. (s.a.) *Multisystemisk terapi (MST)*. Lokalisert på <http://www.bufetat.no/barnevern/atferd/mst/>

Carlsson, Y., & Haaland, T.(2004). *Voldelige ungdomsgrupper- intervensjon på kommunenivå: Erfaringsrapport fra Kristiansand*. Norsk Institutt for by - og regionsforskning(NIBR- rapport nr. 20, 2004). Lokalisert på

<http://www.nibr.no/uploads/publications/9d86b273f4b32c93ec19a32b7b1dc8f5.pdf>

Carlsson, Y., & von der Lippe, H. (1997). *Industribygda og rasismen : utvikling og avvikling av et fremmedfiendtlig ungdomsmiljø i Vennesla 1991-1996*.

Oslo: NIBR

Deaux, K., Dane,F,C., & Wrightsman, L,S. (1993). *Social Psychology in the '90s*. 6th edition.

Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.

Eiternes, T. K., & Fangen, K. (2002). *Bak nynazismen*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.

Fangen, K. (2001). *En bok om nynazister*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fangen, K. (2002). Fire nynazisters livshistorier. *Samtiden*. Lokalisert på

http://www.samtiden.no/02_1/art2.html

Flakstad, P. (2001, 29. januar). Nynazist - volden hardner til. *NRK Nyheter*. Lokalisert på

<http://www.nrk.no/nyheter/bakgrunn/754150.html>

Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger – Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. 12. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Goffman, E. (2000). *Stigma. Om avvigerens sociale identitet*. Pensumtjeneste AS: Oslo.

Hagan, J., Merkens, H., & Boehnke, K.(1995) Delinquency and Disdain: Social Capital and the Control of Right- Wing Extremism Among East and West Berlin Youth. *American Journal of Sociology*. Lokalisert på <http://www.istor.org/pss/2782159>

Halvorsen, K. (2002). *Sosiale problemer – En sosiologisk innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hillestad, M.T. (2008) *Psykologiske tekster og essays*. Stavanger: Concreto Academic Papers.

Hutchinson, G. S., & Oltedal, S. (2003). *Modeller i sosialt arbeid*.

Oslo: Universitetsbiblioteket.

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i Samfunnsvitenskapelig metode*. 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Järvinen, M., & Mik.Meyer, N.(2003). *Institusjonelle identiteter i sosialt arbejde*.

København: Hans Reitzels Forlag.

Justis- og politidepartementet. (2010). *Handlingsplan. Felles trygghet - felles ansvar*.

Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Lokalisert på

http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/HP_ekstremisme.pdf

Karlsen, G. (2006). *Språk og argumentasjon for samfunnsvitere*. Bergen: Fagbokforlaget.

Levin, I., & Trost, J. (2005). *Hverdagsliv og samhandling – med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Mendoza, K. (2009, 02. desember). Nynazismen vokser i Kristiansand. *Utrop*. Lokalisert på

<http://www.utrop.no/Nyheter/Innenriks/17689>

Multisystemic therapy. (2011). Lokalisert 2. mai 2011, på Wikipedia:

http://en.wikipedia.org/wiki/Multisystemic_therapy

NRK Nyheter. (2010, 22. September) – Helt stille fra nynazister I Norge. *NRK Nyheter*. Hentet

fra <http://nrk.no/nyheter/norge/1.7304554>

Prosjekt Exit. (2000). *Sluttrapport - ut av voldelige ungdomsgrupper*. Voksne For Barn.

Lokalisert på <http://www.vfb.no/xp/pub/mx/filer/EXIT-Sluttrapport.doc>

Raaheim, K., & Svartdal, F. (s.a.). Sosialpsykologi. *Store norske leksikon*. Lokalisert på <http://www.snl.no/sosialpsykologi>

Shulman, L.(2003). *Kunsten å hjelpe individer og familier*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Skomakerstuen, B.(2011, 26. januar). 10 år siden Benjamin ble drept. Aftenposten. Lokalisert på <http://www.aftenposten.no/nyheter/oslo/article4004763.ece>

Svennæs, E. B.(2009). MST - kortvarig hjelpetiltak med langvarige effekter., *Atferdssenteret*. Lokalisert på <http://www.atferdssenteret.no/forskning/mst-kortvarig-hjelpetiltak-med-langvarige-effekter-article769-110.html>

Thagaard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitativ metode*. 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget.

The Third Wave. (2011). Lokalisert 25. april 2011, på Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Third_Wave

Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Aagre, W.(2003). *Ungdomskunnskap – hverdagslivets kulturelle former*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg

A. Referat telefonsamtale med Tore Bjørgo ved Politihøgskolen

Referat telefonsamtale med Tore Bjørgo ved Politihøgskolen 25.01.2011

Jeg ringte og snakket med ham om følgende tema:

- Nynazistisk aktivitet i dag
- Antall nynazister
- Prosjekt EXIT
- Erfaringer fra bekymringssamtaler mellom PST og nynazister

Nynazistisk aktivitet i dag og antall nynazister:

Han forteller at de siste årene har det ikke vært noen aktivitet, ingen demonstrasjoner, ingen konserter og få eller ingen samlinger. Miljøet driver ingen synlige aktiviteter. Alt dette er tegn på liten tilslutning

Han påpeker at mange radikale holdninger kommer frem i nettdebatter og at mange høyreekstreme organisasjoner kan ha ukjent antall nettmedlemmer, uten at noen med sikkerhet kan anslå noe antall.

Han frykter at en terrorhandling på Norsk jord utført av muslimske terrorister kan gi økt tilslutning til høyreekstreme miljøer.

Prosjekt EXIT

Han informerer om Exit, at de hadde suksess på 2 av 3 områder, foreldrenettverkene fungerte godt og informasjon og læring mellom fagmiljø og kommunene, og dem i mellom, samt ulike etater, samhandling, fungerte. Det som ikke fungerte var den akutte rollen, at Exit kunne bidra aktivt i net for avhoppere. I Sverige derimot har Exit bidratt til å bistå over 600 nynazister i sin vei ut av miljøet.

Bekymringssamtaler

I forhold til erfaringer fra bekymringssamtaler mellom PST og nynazister er det noen usikkerhetsmomenter. De som arbeider med det hevder det fungerer, Tore Bjørgo antar det fungerer, men de mangler forskningsmessig belegg for å bevise dette.

B. Intervjuguide

Intervjuguide - livshistorie intervju

Refleksjon over din inntreden i miljøet

- Hvordan var livssituasjonen i forkant av inntreden?
- Konkrete familieforhold/konflikter?
- Var der spesielle hendelser i forkant?
- Var det konkrete medvirkende faktorer til at du valgte å gå inn?

Informantens deltakelse i miljøet

- Hvordan ble du møtt i miljøet?
- Hva gav det deg rent personlig?
- Hvilke konsekvenser fikk det for deg, forhold til familie, tidligere venner?

Hva som etter hvert fikk deg til å trekke deg ut av miljøet

- Hva var det som konkret spilte inn?
 - Konsekvenser familie
 - Konsekvenser Politi og rettsvesen
 - Bekymringssamtaler med POT/PST
 - Nye sosiale forhold
 - utfordringer

Er det noe vesentlig du føler er utelatt som kunne kastet ytterligere lys på inn eller uttrede av nazimiljøet?

C. Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Viser til innledende telefonsamtale og sender her som avtalt informasjonsskrivet

Det er nå 14 år siden jeg trakk meg ut av det nynazistiske miljøet og er som nevnt i dag masterstudent i sosialt arbeid ved Universitetet i Stavanger og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven i min Masteroppgave er ny nazisme og jeg å fokusere på høyreekstreme miljø og hvorfor noen unge velger å tre inn i en slik gruppering på tross av stigmatisering og en rekke problematiske konsekvenser både for dem selv og omgivelsene. Jeg vil se nærmere på hva som er bakgrunnen for at ungdom tiltrekkes en slik gruppering. Videre vil jeg se på forskning som er gjort og se etter trekk som kanskje kan bidra til en forståelse og igjen som kan gi en komprimert innsikt som gjør oss som samfunn bedre i stand til å forebygge og møte enkeltindividene i miljøet.

Problemstilling

Hvorfor velger noen menn og kvinner frivillig inntreden i ny – nazismens rekker, med det påfølgende stigma det medfører? Hvordan skal vi forebygge og møte dem som har tredd inn? Kan tilslutning til ekstreme/ny - nazistiske miljøer være et symptom på mental/sosial/økonomisk deprivasjon? I den anledning ønsker jeg å intervju et pr. nå ukjent antall tidligere ny nazister som var aktive i miljøet på 1990 tallet for å høre deres refleksjoner av i dag om hvorfor de ble med i dette miljøet som unge og hvordan livet utviklet seg. Samt sammenligne deres historie med de eksisterende forskningsresultatene.

For å øke kunnskapen om dette temaet, ønsker jeg å foreta livshistorieintervju med personer som har vært i det ny nazistiske miljøet, mellom 6 og 12 personer. Et slikt intervju vil inneholde tema/spørsmål i denne retningen:

- Refleksjoner over din inntreden i miljøet
- Din deltakelse i miljøet
- Hva som etter hvert fikk deg til å trekke deg ut av det

Jeg ønsker å benytte båndopptaker og/ eller ta notater mens vi snakker sammen, intervjuet vil ta inntil 2 timer og vi blir enige om tid og sted. Om intervju ikke skulle passe deg vil jeg sende deg en

temaliste og be deg om etter beste evne å utdype temaene med din egen historie. Vi vil kunne samtale om dette pr. telefon om det er ønskelig.

Det er frivillig å være med og du kan trekke deg når som helst underveis uten å begrunne avgjørelsen. All data om deg vil uansett bli anonymisert og opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjennes igjen i den endelige oppgaven. Alle opplysninger, båndopptak, brev og notater vil bli slettet når oppgaven er ferdig, innen utgangen av mai 2011.

For ytterligere opplysninger kan du ringe meg på telefon: xxx xx xxx, eller sende en e-post til: xxxxxxxx@xxxxx.xx. Du kan kontakte min veileder på UiS, Jon Hugaas på telefon: 51 83 41 21.

Studien er for øvrig innmeldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Tom Olsen